

SAMFUNNSSTRAFF

Anvendelse av samfunnsstraff, en analyse av vilkårene i
strl. § 28 a, 1. ledd.

Kandidatnr: 449

Veileder: Professor Ståle Eskeland

Leveringsfrist: 25. november 2003

Til sammen 17995 ord

18. november 2003

Innholdsfortegnelse

1	PRESENTASJON AV TEMA	1
1.1	PROBLEMSTILLING	1
1.2	HVA ER SAMFUNNSSTRAFF?	1
1.3	AVGRENSNING	2
1.4	RETTSKILDER	3
1.4.1	STRAFFELOVEN	3
1.4.2	FORARBEIDER	4
1.4.3	RETTSPRAKSIS	5
1.4.4	REELLE HENSYN	6
1.5	HISTORIKK	7
1.5.1	UTE I EUROPA	7
1.5.2	HJEMME I NORGE	8
1.6	BAKGRUNNEN FOR AT SAMFUNNSTJENESTE BLE ERSTATTET AV SAMFUNNSSTRAFF	9
2	ANALYSE AV VILKÅRENE I STRL. § 28 A	12
2.1	GENERELT OM ANALYSEN	12
2.2	VILKÅRET OM 6 ÅRS ØVRE STRAFFERAMME	12
2.2.1	BAKGRUNNEN FOR VILKÅRET	12
2.2.2	FORTOLKNINGEN AV "INNTIL 6 ÅR"	13
2.2.3	BETYDNINGEN AV KONKURRENS	14
2.2.4	FORHOLD VED HANDLINGEN SOM HEVER ØVRE STRAFFERAMME	15
2.2.5	FORHOLD SOM GIR ADGANG ELLER PLIKT TIL Å SENKE DEN ØVRE STRAFFERAMME	15
2.2.6	TUNGTVEIENDE INDIVIDUALPREVENTIVE HENSYN	17
2.3	VILKÅRET OM SAMTYKKE FRA LOVOVERTREDEREN	19
2.3.1	GENERELT	19
2.3.2	SAMTYKKETS INNHOLD	19
2.3.3	SAMTYKKETS FORM	20
2.3.4	TIDSPUNKT FOR SAMTYKKE	22
2.4	HENSYNET TIL STRAFFENS FORMÅL MÅ IKKE TALE MOT EN REAKSJON I FRIHET	26

2.4.1	GENERELT OM VILKÅRET	26
2.4.2	HENSynet TIL RETTFERDIGHET	29
2.4.3	HENSynet TIL DEN SOSIALE RO	29
2.4.4	HENSynet TIL ALLMENNPREVENsjON	30
2.4.5	HENSynet TIL INDIVIDUALPREVENsjON	31
2.5	HVORDAN SKAL DE ULIKE FORMÅLENE VEIES MOT HVERANDRE VED MOTSTRID?	32
2.5.1	GENERELT	32
2.5.2	RETTSprAKSIS SOM VISER FORHOLDET MELLOM INDIVIDUAL- OG ALLMENNPREVENTIVE HENSYN	32
2.6	OPPSUMMERING AV VILKÅRET "STRAFFENS FORMÅL"	35
2.7	SIKTEDE ER BOSATT I NORGE	36
3	<u>HVORFOR BRUKE SAMFUNNSSTRAFF?</u>	36
3.1	GENERELT OM BAKGRUNNEN FOR AT STRAFF ANVENDES	36
3.1.1	ALLMENNPREVENsjON	37
3.1.2	HVORFOR SAMFUNNSSTRAFF BLIR BRUKT	38
3.2	INNHODET I SAMFUNNSSTRAFFEN	39
4	<u>FORHOLDET SAMFUNNSTJENESTE / SAMFUNNSSTRAFF</u>	41
4.1	SAMFUNNSTJENESTENS ANVENDELSESOMRÅDE	42
4.2	SAMFUNNSSTRAFFENS ANVENDELSESOMRÅDE	43
4.3	HVILKEN BETYDNING FÅR VILKÅRET OM 6 ÅRS ØVRE STRAFFERAMME FOR BRUKEN AV SAMFUNNSSTRAFF I FORHOLD SAMFUNNSTJENESTE?	44
4.4	HAR DET SKJEDD EN UTVIDELSE AV ANVENDELSESOMRÅDET GJENNOM RETTSprAKSIS?	47
4.5	TRYGDEBEDRAGERI	47
4.5.1	RETTSTILSTANDEN FØR SAMFUNNSSTRAFF BLE INNfØRT	47
4.5.2	ETTER LOVENDRINGEN	48
4.6	TRAFIKKFORSEELSER - FARTSOVERSKRIDELSER	50
4.6.1	RETTSTILSTANDEN FØR SAMFUNNSSTRAFF	50
4.6.2	SITUASJONEN ETTER LOVENDRINGEN	52
5	<u>BETYDNINGEN AV NYE STRAFFBARE HANDLINGER</u>	54
5.1	GENERELT	54

5.1.1	STRAFFBARE HANDLINGER BEGÅTT FORUT FOR DOM PÅ SAMFUNNSSTRAFF	55
5.1.2	STRAFFBARE HANDLINGER BEGÅTT FØR GJENNOMFØRINGEN AV SAMFUNNSSTRAFF BEGYNNER	55
5.1.3	BETYDNINGEN AV NYE STRAFFBARE HANDLINGER BEGÅTT I GJENNOMFØRINGSTIDEN	57
5.1.4	NÅR MÅ KJENNELSEN ANGÅENDE OMGJØRING VÆRE AVSAGT?	59
6	<u>AVSLUTNING</u>	<u>62</u>
6.1	OPPSUMMERING	62
6.2	RETTSPOLITISK VURDERING	63
6.3	LOVTEKNISK VURDERING	64
7	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>65</u>
7.1	JURIDISK LITTERATUR	65
7.2	FORARBEIDER	66
7.3	LOVER	67
7.4	RUNDSKRIV	67
7.5	DOMSREGISTER	67

1 Presentasjon av tema

1.1 Problemstilling

Samfunnsstraff ble innført som egen straffart ved lov av 18. mai 2001 nr. 21 (straffgjennomføringsloven, heretter: strgjfl.), i kraft fra 1. mars 2002. Oppgavens tema er en analyse av vilkårene for bruk av samfunnsstraff.

1.2 Hva er samfunnsstraff?

Bestemmelsene om samfunnsstraff er nedfelt i Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 (straffeloven, heretter: strl.) § 28 a. Samfunnsstraff er gjort til hovedstraff, jf. strl. § 15, og erstatter straffene samfunnstjeneste som hadde hjemmel i tidligere strl. § 28 a og betinget dom med tilsyn, jf. daværende strl. § 53 nr. 2.

Samfunnsstraff er en type straffereaksjon hvor den domfelte ikke blir fratatt friheten, men noe av fritiden. Samfunnstjeneste, som er forløperen til samfunnsstraff, bestod kun av samfunnsnyttig tjeneste. Samfunnsstraff kan fremdeles bestå av samfunnsnyttig tjeneste, men også gjennomføring av et program eller andre kriminalitetsbekjempende tiltak, jf. strgjfl. § 53. Soningen av straffen skjer utenom arbeidstiden. Hvis domfelte er i arbeid vil ikke soningen gå ut over arbeidet. I dommen skal det fastsettes hvor lang tid man må være underlagt kriminalomsorgen¹, som organiserer denne straffereaksjonen,

---

¹ Det formelle navnet på friomsorgskontorene er: Kriminalomsorgen i (navn på fylket) friomsorgskontor. Jeg vil i min oppgave bruke benevnelsen kriminalomsorgen, for enkelhets skyld, og fordi

og hvor mange timer samfunnsstraff man er idømt. Retten utmåler også en subsidiær fengselsstraff, som eventuelt må sones ved vilkårsbrudd. Mer detaljer om dette kommer i kapittel 5.

1.3 Avgrensning

I oppgaven behandles bakgrunnen for at vi i dag har samfunnsstraff som en hovedstraff. Jeg går derfor litt tilbake i historien og tar for meg begynnelsen til det som senere ble samfunnsstraff, slik den fremstår i Norge i dag. Jeg vil redegjøre for rettskildesituasjonen på området. Videre vil samfunnsstraffbestemmelsen bli analysert, men kun vilkårene for bruk av samfunnsstraff, jf. strl. § 28 a, 1. ledd.

Bruk av samfunnsstraff reiser en rekke andre problemstillinger som for eksempel angående gjennomføringstid og timetall. Dette blir ikke behandlet, da det ville blitt altfor omfattende for denne oppgaven. Jeg avgrenser oppgaven også mot promilleprogram, da dette formelt ikke er samfunnsstraff, jf. strl. § 53 nr. 6.

Jeg velger å ha med et kapittel hvor jeg kort behandler innholdet i samfunnsstraffen. Dette synes hensiktsmessig for oppgavens helhet.

Forholdet mellom samfunnstjeneste og samfunnsstraff blir det også redegjort for. Det blir en gjennomgang av Høyesteretts praksis etter lovendringen innenfor to forskjellige rettsområder for å se om det har skjedd en utvidelse av anvendelsesområdet.

Brudd på vilkårene for samfunnsstraff, jf. strgjfl. §§ 54-55 tar jeg ikke med i denne fremstillingen, da det ville blitt altfor omfattende, men jeg avslutter med å behandle vilkårsbrudd i form av nye straffbare handlinger og hvilken betydning det kan ha for samfunnsstraffen, jf. strl. § 28 b, 2. ledd.

---

straffegjennomføringsloven benytter denne benevnelsen. Friomsorgskontorene er underavdelinger av Kriminalomsorgens regionkontorer.

1.4 Rettskilder

1.4.1 Straffeloven

Med rettskilder menes det man bygger på når man skal ta stilling til et rettsspørsmål. Loven er her, som på andre lovregulerte rettsområder, en relevant rettskildefaktor som må vektlegges.

Adgangen til å idømme samfunnsstraff følger av strl. § 28 a som sist ble endret med lov av 18. mai 2001, og trådte i kraft 1. mars 2002. Selve innholdet av samfunnsstraffen er regulert i strgf. § 53. Brudd på vilkårene for samfunnsstraff reguleres i strl. § 28 b. Rettskilder for utfylling og tolkning som er sentrale i denne avhandlingen er lovforarbeider, rettspraksis og reelle hensyn.

”Samfunnsstraff kan idømmes for handlinger som kan medføre straff av fengsel inntil 6 år dersom lovovertrederen samtykker og hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet”, jf. strl. § 28 a, 1. ledd, 1. punkt.

Jeg mener deler av ordlyden er uklar. Vilåret om at ”lovovertrederen må samtykke” er klar, men reiser tolkningsspørsmål, og vilåret angående ”hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet” er av vag karakter. For tolkningen av en lovtekst er ordlyden et utgangspunkt, men ordene ”straffens formål” kan vanskelig gis et alminnelig språklig meningsinnhold. Det er da nødvendig å utfylle med andre relevante rettskildefaktorer som forarbeider, rettspraksis og reelle hensyn, for å forstå hva lovgiver har ment med disse vilkårene.

1.4.2 Forarbeider

Lovforarbeidene² som her er relevante for å få en bedre forståelse av bestemmelsens innhold er Stortingsmelding (St.meld.) nr. 27 (1997-1998)³ Om kriminalomsorgen. På bakgrunn av behandlingen av denne, der justiskomiteen støttet Justisdepartementets ønske om økt bruk av samfunnsstraffer, utarbeidet Justisdepartementet et lovforslag i Odelstingsproposisjon (Ot.prp.) nr 5 (2000-2001) Om lov om gjennomføring av straff mv.(straffegjennomføringsloven). Behandlingen i justiskomiteen førte til Innstilling til Odelstinget (Innst.O.) nr. 60 (2000-2001) Innstilling fra justiskomiteen om lov om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven).

Forarbeidene til samfunnstjeneste fra da den ble gjort til hovedstraff, har fortsatt relevans for å angi hovedområdet for bruk av samfunnsstraff. Dette gjelder vilkårene som ikke ble forandret ved lovendringen. Disse forarbeidene er Ot.prp. nr. 72 (1989-1990) Om lov om endringer i straffeloven mv. (samfunnstjeneste), Innst. O. nr. 22 (1990-1991) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven.

Jeg synes imidlertid at forarbeidene også er ufullstendige. Det skrives forholdsvis lite om vilkårene for å kunne idømme samfunnsstraff. Når det blir brukt vide og vage formuleringer i en lovtekst, bør det etter min mening utdypes nærmere i forarbeidene og da særlig i odelstingsproposisjonen hva som er lovgivers mening.

---

² Forarbeid med unntak av stortingsmeldingen er hentet fra internett. Sidetall går ikke frem av disse utskriftene, jeg henviser derfor til kapitler med underpunkter i mine fotnoter.

³ Jeg mener at stortingsmeldingen må anses å være et forarbeid, ettersom også odelstingsproposisjonen henviser til dette dokumentet, ang. tolkningen av ”straffens formål”.

1.4.3 Rettspraksis

Det følger av teksten i strl. § 28 a: ”Samfunnsstraff *kan* (min kursivering) idømmes...”. ”Kan” er tvetydig og brukes for å angi at noen har kompetanse, eller at noen har frihet til for eksempel å treffe en avgjørelse. ”Kan” kan også bety at noen både er kompetent og har frihet til å avgjøre om de skal bruke sin kompetanse.⁴

I dette tilfellet betyr det at domstolene har frihet til å vurdere når samfunnsstraff skal idømmes. Retten foretar således en hensiktsmessighetsvurdering. Det følger også av forarbeider. Departementet uttaler i proposisjonen⁵ at retten gis relativt stor frihet til å finne samfunnsstraffens anvendelsesområde. Høyesteretts avgjørelser⁶ blir dermed avgjørende for å angi grensene for bruk av samfunnsstraff, hva som er gjeldende rett. Når Høyesterett har tatt stilling til hvordan samfunnsstraff skal anvendes, er det også akkurat på det tidspunktet avgjort hva som er gjeldende rett på det aktuelle rettsområdet.

Vi har ennå ikke så mye rettspraksis når det gjelder samfunnsstraff, men betingelsene for samfunnsstraff er i all hovedsak de samme som for samfunnstjeneste. Dommene angående samfunnstjeneste har dermed fortsatt relevans for å angi samfunnsstraffens anvendelsesområde. Ved tolkningen av de nye vilkårene i strl. § 28 a kan samfunnstjenestedommene være en relevant rettskilde hvis rettsstillingen ikke er endret. Samfunnstjenestedommenes relevans vil bli nærmere behandlet i kapittel 2. Dommene på samfunnstjeneste gjør også rede for viktige hensyn som det bør legges vekt på ved valg av denne type reaksjon. Forholdet til praksis ved samfunnstjeneste er behandlet av Høyesterett i Rt. 2002 s.1403. Rettspraksis vil jeg komme tilbake til senere.

---

⁴ Dette er nærmere beskrevet i Torstein Eckhoff og Eivind Smith, Forvaltningsrett, 6. utg. 1999, kapittel 12 V-VI.

⁵ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 13.2.

⁶ Alle høyesterettsdommene er hentet fra internett. Sidetall går ikke frem av utskriften, det blir derfor ikke henvist til sidetall i Rettstidende for sitatene.

Dommer fra underinstansene blir ikke behandlet i denne oppgaven.⁷ Disse dommene har liten vekt, men lang og ensartet praksis fra underinstansene kan være med å skape presedens.

1.4.4 Reelle hensyn

I denne oppgaven benyttes vanlig juridisk metode, men rettskildefaktoren reelle hensyn blir meget viktig, da lov og forarbeider gir liten veiledning og det til nå er avsagt relativt få høyesterettsdommer hvor de tolkningsproblemer som strl. § 28 a reiser har blitt tatt opp.

Med reelle hensyn mener jeg alle verdier som det kan legges vekt på for å finne det beste tolkningsresultatet⁸ eller vurderinger av ”resultatets godhet” som Torstein Eckhoff har kalt det.⁹

Tidligere rettspraksis viser at reelle hensyn har blitt tillagt stor vekt. Få konkrete holdepunkter tilsier at reelle hensyn vil bli vektlagt mindre etter vedtakelsen av den nye samfunnsstraffbestemmelsen. Blant de reelle hensyn som har blitt tillagt vekt er: hensynet til ung alder, rehabiliteringshensyn og lang behandlingstid hos påtalemyndighet eller domstol. Domfeltes psykiske helse er også et reelt hensyn som domstolene har vektlagt. Reelle hensyn behandler jeg nærmere i punkt 2.5.2.

---

⁷ Enkelte vil likevel bli anvendt som illustrasjon.

⁸ Ståle Eskeland, Strafferett, 2000 s. 125.

⁹ Torstein Eckhoff, Rettskildelære, 5. utg. ved Jan E. Helgesen, 2001, s. 371.

1.5 Historikk

1.5.1 Ute i Europa

Det har lenge vært et faktum at fengselsstraff har en del negative sider, i mange tilfeller fungerer fengslene som forbryterskoler. Fengselsstraff er en ekskluderende straffeform, idet lovbyteren blir tatt vekk fra arbeid, familie og resten av samfunnet og plassert sammen med andre i samme situasjon.

Fengselsvesenet i de forskjellige europeiske land har gjennomgått mange reformer, og på 70-tallet i England vokste tanken om å ta ikke-frihetsberøvende straff i bruk. Det var kriminologer, strafferettsteoretikere og praktikere som var først ute med dette. Dels begrunnet med ideologiske synspunkter og dels med den forverrede økonomiske situasjonen som blant annet rammet fengselsvesenet, begynte myndighetene for alvor å se på andre løsninger. Britiske myndigheter nedsatte derfor en komité, "Wooton Committee". Deres arbeid førte til at "community service" ble lagt frem som et nytt alternativ,¹⁰ der lovbyteren skal utføre samfunnsnyttig arbeid på sin fritid i nærmiljøet. Samfunnsstraffen blir dermed inkluderende, domfelte kan fortsette å bo hjemme, være sammen med familien og knytte positive kontakter gjennom arbeidet. På den måten skulle lovbyteren "gjøre det godt igjen" overfor samfunnet.

Ifølge Røstad ble det av "Wooton Committee" i England gitt en "omfattende, veltilpasset begrunnelse for den foreslåtte reaksjon".¹¹ Det ble også lagt vekt på den økonomiske besparelsen som oppnås ved å la være å sette lovbytere i fengsel. Dessuten var det soningskøer da som nå og behovet for alternative reaksjonsformer var til stede. Fengselsplassene kunne forbeholdes de som var dømt for mer alvorlig kriminalitet. Begrunnelsene som ble gitt, var blant annet at man måtte få bukt med overbelegget i fengslene, i tillegg var det et ønske om en mer human straffereaksjon. Det fikk også skeptikerne, de som hadde ulike syn på bruk av straff, til å fatte interesse for

---

¹⁰ Helge Røstad, Samfunnstjeneste- en ny straffart. Jussens Venner 1991 s. 187.

¹¹ Røstad s. 187.

straffealternativer. Andre europeiske land fattet også interesse for det som skjedde i England.

Senere tok Europarådet initiativ til å utrede alternative straffereaksjoner. Betenkningen ”Alternativ Penal Measures ” ble publisert i 1976.¹² Ut fra denne ble det samme år vedtatt en resolusjon der medlemslandene ble anmodet om å utrede alternativer for fengsel. I 1980 gav Den nordiske Strafferettskomité ut en betenkning om ”Alternativer til Frihedsstraf”.¹³ Samme år vedtok også FN en resolusjon, der de anbefalte økt bruk av ”non-custodial measures”.¹⁴ Det ble gitt uttrykk for at ikke-frihetsberøvende sanksjoner ikke skulle bli brukt som et tillegg til fengsel, men som et reelt alternativ. Nå hadde ideologiene om ikke-frihetsberøvende reaksjoner fått et internasjonalt preg, og arbeidet ble ”løftet opp” på et høyere nivå.

1.5.2 Hjemme i Norge

Blant de nordiske landene var Danmark først ute. Der satte man i gang et prøveprosjekt i 1982. I 1984 ble samfunnstjeneste for første gang prøvd ut her i landet.¹⁵ Rogaland ble valgt til prøvefylke, og samfunnstjeneste ble innført som et vilkår til betinget fengselsstraff. Dette var det allerede hjemmel for i strl. § 53 nr. 3. Etter hvert ble prøveprosjektet utvidet til også å gjelde andre fylker.

Daværende riksadvokat Rieber-Mohn mente at forankringen av samfunnstjeneste i strl. § 53 nr. 3 skapte vansker ved anvendelsen, siden strl. § 53 nr. 3 omhandlet vilkår ved betinget fengsel. Samfunnstjeneste skulle være et alternativ til ubetinget fengsel. Han mente derfor at samfunnstjeneste snarest måtte få sin egen bestemmelse.¹⁶

---

¹² Røstad s. 188.

¹³ Røstad s. 188.

¹⁴ Røstad s. 188.

¹⁵ Røstad s. 189.

¹⁶ Georg Fr. Rieber - Mohn, Samfunnstjeneste – et alternativ til fengselsstraff i: ...den urett som ikke rammer deg selv. Festskrift til Anders Bratholm. Oslo 1990.

Etter prøveperioden med samfunnstjeneste ble det gjennom Ot.prp. nr. 72 (1989-1990) fremmet forslag om å gjøre samfunnstjeneste til hovedstraff.

Ved tilleggslov av 15. mars 1991 ble samfunnstjeneste gjort til hovedstraff, og i bestemmelsen om de alminnelige straffer, det vil si hovedstraffer, strl. § 15, ble den plassert mellom fengsel/hefte og bøtestraff. Det vil si samfunnstjeneste ble sett på som mildere enn fengsel, men strengere enn bøtestraff. Samfunnstjeneste ble nærmere regulert i strl. §§ 28 a - c.

Etter daværende strl. § 28 a skulle samfunnstjeneste være et alternativ til fengselsstraff inntil 1 år, der ”hensynet til den alminnelige lovlydighet gjør det forsvarlig, og den siktede finnes egnet til det og selv samtykker.” I særlige tilfeller kunne det idømmes samfunnstjeneste selv om dommen på fengselsstraff ville vært av lengre varighet enn 1 år, eller at det ville blitt idømt betinget fengsel. Det var ingen begrensninger i straffebudets strafferamme.

Før lovendringen av strl. § 28 a kunne domfelte idømmes inntil 360 timer samfunnstjeneste. Dette skulle være ulønnet samfunnsnyttig tjeneste i fritiden. Samfunnstjeneste innebar ikke frihetsberøvelse, men fritidsinnskrenkning, altså en mer human reaksjon enn fengselsstraff. Lokalmiljøet ble på denne måten aktivt trukket inn i fullbyrdelsen av dommen. Det var da som nå kriminalomsorgen som skulle føre kontroll med og følge opp den dømte i soningstiden.

1.6 Bakgrunnen for at samfunnstjeneste ble erstattet av samfunnsstraff

I St. meld. nr. 27 (1997-98) Om kriminalomsorgen blir blant annet bruken av samfunnsstraffer tatt opp. Med samfunnsstraffer mente departementet samfunnstjeneste, betinget dom med tilsyn og med tilsynsprogrammer.¹⁷ I stortingsmeldingen uttales det at det er viktig å finne fram til straffereformer som har bedre individualpreventiv effekt enn det fengselsstraff har. Samtidig må ikke-frihetsberøvende straff være forsvarlig å

---

¹⁷Magnus Matningsdal og Anders Bratholm (red.) Straffeloven, Kommentirutgave, 2. utg. 2003, s. 105.

idømme både av hensyn til samfunnets krav på beskyttelse og den alminnelige rettsoppfatning:

”Det er en ønsket kriminalpolitisk utvikling at man øker anvendelsen av samfunnsstraffer og knytter fengselsstraffen til alvorligere kriminalitet.”¹⁸

På bakgrunn av dette ville det foreslå at samfunnstjeneste skulle beholdes slik det var, men at domfelte i tillegg til arbeidsplikt skulle gjennomføre et tilsynsprogram. Ved denne lovendringen mente departementet at straffeelementet ved samfunnstjeneste ble forsterket i tillegg til at muligheten til å føre kontroll med domfelte ble bedre.

Å måle den individualpreventive effekten er selvfølgelig vanskelig, men i realiteten er det kanskje ikke nødvendig med så stor effekt, da vi vet at for samfunnstjenestens målgruppe har ikke fengselsstraff særlig stor individualpreventiv virkning. Dette kan vi lese ut fra dommene, der de fleste omtales som tidligere straffet.

Daværende riksadvokat Rieber-Mohn har uttalt:

”Kort sagt behøver man ikke å ha høyere ambisjon med samfunnstjenesten enn å sikre at domfelte ikke begår kriminalitet i den perioden tjenesten varer - en periode som da bør svare til varigheten av den alternative fengselsstraff. Individualpreventivt har man da i det minste oppnådd det samme som en fengselsstraff...”¹⁹

For å minimere risikoen for tilbakefall så bør det være god kontroll med den straffedømte. Vedkommende må også føle at man blir holdt under oppsyn.

Justisdepartementet hadde også vurdert å øke timetallet, men det mente det kunne bli praktisk vanskelig for dem som var i fullt arbeid. Da justiskomiteen behandlet stortingsmeldingen, mente flertallet at reaksjoner på vilkårsbrudd måtte tydeliggjøres og forsterkes.²⁰ Videre mente komiteen at det var et behov for å øke anvendelsen av det som da allerede var av samfunnsstraffer (betinget fengsel med tilsyn og

---

¹⁸ St.meld. nr. 27 (1997-98) s. 7.

¹⁹ Rieber-Mohn, Oslo 1990, s. 110.

²⁰ Innst. S. nr. 6 (1998-99) Innstilling fra justiskomiteen om kriminalomsorgen, kapittel 4.7.1.

samfunnstjeneste). Den var også positiv til å prøve ut andre reaksjonstyper, så fremt det skjedde innen forsvarlighetens grenser, samt at det ikke måtte virke støtende på den alminnelige rettsopfatning.

Flertallet i justiskomiteen la også vekt på at de vilkårene som har blitt gitt, blir fulgt, og at disse vilkårene var tydelige slik at det ikke var tvil om når det forelå brudd, som det selvfølgelig må reageres på. Komiteen uttalte også at det var viktig å gi domstolene flere reaksjoner å velge mellom, slik at straffen kan differensieres mest mulig, samtidig som man må forsøke å redusere behovet for fengselsplasser. Komiteen var også enig med departementet da det foreslo å lovfeste tilsynsprogram som et særvilkår.²¹

Ved Ot.prp. nr. 5 (2002-01) ble det fremmet forslag til lov om gjennomføring av straff mv. som skulle erstatte fengselsloven. Med dette forslaget ble samfunnsstraff foreslått å bli innført som ny hovedstraff, lovfestet i strl. § 28 a. Departementet var villig til å gå lenger, da det foreslo å øke antall timer som skulle gjennomføres pr. måned. Til da var det en norm på ca. 20 t. pr. måned og det ble nå foreslått 30 t. pr. måned.²² I tillegg kom forslaget om at denne tiden ikke bare skulle fylles med arbeid, men at kriminalomsorgen kunne sette i verk andre tiltak overfor den domfelte. Dette fikk gjennomslag i justiskomiteen.

---

²¹ Innst. S. nr. 6 (1998-99) kapittel 4.7.2.

²² Matningsdal har gjennomgått praksis og mener det ikke noen økning, da rettspraksis viser en norm på 25-30 t. pr. måned. Matningsdal og Bratholm, 2003, s.131-133.

2 Analyse av vilkårene i strl. § 28 a

2.1 Generelt om analysen

Jeg vil nå foreta en analyse av vilkårene for å bli idømt samfunnsstraff. Jeg tar da utgangspunkt i ordlyden.²³ Med ordlyd forstår jeg den alminnelige språklige forståelse, altså tolkning i snever forstand. Jeg utfyller med de andre relevante rettskildefaktorene som her er aktuelle: forarbeider, rettspraksis og reelle hensyn.

2.2 Vilåret om 6 års øvre strafferamme

2.2.1 Bakgrunnen for vilåret

Bakgrunnen for dette vilåret var et forslag som under høringen kom fra riksadvokaten. Departementets opprinnelige forslag til avgrensning var som ved samfunnstjeneste, da straffebudets strafferamme var uten betydning for idømmelsen av reaksjonen. Den eneste begrensningen var at handlingen ”...ellers ville medført fengselsstraff inntil 1 år”.²⁴ Under høringen uttalte riksadvokaten at med formuleringen ”fengselsstraff” var det ingen tvil om at den alminnelige oppfatningen i dag var ubetinget fengselsstraff. Han mente derfor det ville bli forvirrende når den nye straffen nå skulle omfatte forhold hvor det tidligere ble gitt betingede dommer.²⁵ Riksadvokaten antok ”at en strafferamme på fengsel fra 14 dager til 6 år omfattet dagens bruksområde både for skjerpet betinget

---

²³ Dette er i tråd med Eskelands definisjon av ordlyd, jf. Eskeland, 2000, s. 64, hvor dette blir nærmere behandlet.

²⁴ Matningsdal og Bratholm, 2003, s. 108.

²⁵ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.3.

fengsel og samfunnstjeneste.”²⁶ Dette var Justisdepartementet enig i, jf. Ot.prp. nr. 5 (2000-2001), senere vedtatt av Stortinget 18. mai 2001.

2.2.2 Fortolkningen av ”inntil 6 år”

Ut fra den alminnelige språklige forståelse av ordet ”handling” kan man ikke utelukke noen overtredelser.²⁷ Det følger av strl. § 4 at med handlinger forstås også unnlater. Medvirkning er også en handling som dekkes av bestemmelsens ordlyd. Det finnes verken noe i forarbeider eller i rettspraksis, tolkning i vid forstand, som skulle tilsi noen annen forståelse.

Ordet ”inntil” kan språklig forstås på to måter. En måte å forstå det på er at man kan idømme fengselsstraff for overtredelser som kan medføre *til og med* 6 år, men ikke over 6 år. En annen forståelse av ”inntil” er *opptil* 6 år, men ikke 6 år. Jeg mener på bakgrunn av min språklige forståelse at ”inntil 6 år” bør tolkes som til og med 6 år.

Dette er det også støtte for i forarbeidene,²⁸ hvor det uttales at: ”Departementet foreslår derfor en endring ...i tråd med riksadvokatens forslag.” Hans opprinnelige forslag hadde en litt annen ordlyd: ”som ikke overstiger 6 år”. Departementet valgte en annen ordlyd, men betydningen skulle være den samme. Det foreligger heller ikke rettspraksis fra Høyesterett som skulle tilsi noe annet.²⁹

Min konklusjonen er at all straffbar adferd med 6 års øvre strafferamme omhandles.

---

²⁶ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.3.

²⁷ Lovgiver har gjort et annet valg i strl. § 39 c om forvaring, hvor bestemmelsen angir hvilke overtredelser som kan medføre forvaring.

²⁸ Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) kap. 9.1.3 og 9.1.4.

²⁹ Dommer som gjelder samfunnstjeneste er ikke relevant, siden den tidligere strl. § 28 a ikke har samme vilkår, og dermed ikke gir uttrykk for gjeldende rett.

Problemstillingen i det følgende er i hvilke tilfeller samfunnsstraff kan idømmes selv om øvre strafferamme i den enkelte sak overstiger 6 års fengsel. Betydningen av konkurrens behandles først.

2.2.3 Betydningen av konkurrens

Hvilken betydning har det for muligheten til å anvende samfunnsstraff dersom tiltalte for eksempel har gjort seg skyldig i flere grove innbrudd,³⁰ jf. strl. § 258 som har en samlet øvre strafferamme på inntil 9 år, jf. strl. § 62, 1. ledd?

Det følger av strl. § 28 a 1. ledd, 2. pkt. at det *skal sees bort fra* forhøyelse av maksimumsstraffen på grunn av gjentakelse og sammenstøt. Det vil si at gjentakelse og sammenstøt ikke er til hinder for å anvende samfunnsstraff.

I Ot.prp. nr. 5 (2000-2001)³¹ uttales det riktignok at:

”Begrensningen i strafferammen gjør det utelukket å anvende samfunnsstraff for...*gjentatt* (min kursivering) legemsbeskadigelse...”.

Her går lovens ordlyd og forarbeider i hver sin retning. Lovens ordlyd er likevel så klar at det ikke kan være rom for noen innskrenkende tolkning av den. Senere i samme forarbeid³² blir det nærmere angitt hvilke overtredelser hvor samfunnsstraff blir utelukket på grunn av strafferammen. Her er imidlertid ”gjentatt legemsbeskadigelse” ikke nevnt. Dette kan tolkes dit hen at det er oppstått en feil i proposisjonens punkt 9.1.4.³³

---

³⁰ Konkurrens er en betegnelse på at lovovertrедeren kan bli dømt for overtredelse av forskjellige straffebud, eller flere overtredelser av samme i straffebud i samme sak.

³¹ Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) kap. 9.1.4.

³² Ot.prp. nr. 5 (2000-2001) kap. 13.2.

³³ Matningsdal mener dette, noe jeg slutter meg til. Matningsdal og Bratholm, 2003, 109.

Reelle hensyn taler for det samme. Hvis gjentakelse av forbrytelse skulle utelukke bruk av samfunnsstraff, blir det meningsløst å utrope residiverende vinningskriminelle som samfunnsstraffens kjernegruppe.³⁴

En annen sak er om gjentatte overtredelser kan føre til at reaksjonen samfunnsstraff ikke blir idømt på grunn av hensynet til straffens formål.³⁵

2.2.4 Forhold ved handlingen som hever øvre strafferamme

I tillegg til konkurrenstilfellene kan handlingens objektive grovhet ha betydning for straffeutmålingen. Handlingens objektive grovhet kan komme til uttrykk på forskjellige måter i straffeloven, enten i samme straffebed som i strl. § 228, 2. ledd, jf. 1. ledd, eller i forskjellige straffebed som i strl. § 267, ran, og strl. § 268, grovt ran. Måten handlingen er utført på, er også med på å heve den øvre strafferamme, jf. strl. § 232.³⁶ Det uttales også i proposisjonen³⁷ at ved straffeskjerpelse etter strl. § 232 foreligger ikke lovens vilkår. Det er den øvre strafferamme som skal legges til grunn. Forhold ved handlingen som hever den øvre strafferammen til mer enn ”inntil 6 år”, medfører at lovens vilkår for å idømme samfunnsstraff ikke er tilstede.

2.2.5 Forhold som gir adgang eller plikt til å senke den øvre strafferamme

Strl. kapittel 5 inneholder bestemmelser om at straffen kan settes ned eller forhøyes av forskjellige grunner. Hvis en av bestemmelsene skulle komme til anvendelse, gjelder da et absolutt krav på strafferamme ”inntil 6 år”?

---

³⁴ Ot.prp. nr.5 (2000-01) kap. 13. 2.

³⁵ Dette vil bli nærmere behandlet i kap. 2.4.

³⁶ Mer utfyllende om dette, Eskeland, 2000 s. 418 - 419.

³⁷ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) pkt. 9.1.4.

Lovens ordlyd er tilsynelatende klar med et krav om en øvre strafferamme inntil 6 år for at samfunnsstraff skal kunne komme til anvendelse. Forarbeidene inneholder ingenting som skulle tilsi at denne grensen ikke var absolutt, men problemstillingen er ikke nevnt i noen forarbeider. Slik jeg forstår forarbeidene, ble ”inntil 6 år” valgt fordi departementet fant at straffebed med strafferamme inntil 6 år omhandler overtredelser av en slik type at samfunnsstraff blir regnet som egnet, særlig ut fra handlingens type grovhet. I proposisjonen³⁸ er det klart uttrykt at:

”begrensningen i strafferammen gjør det *utelukket* (min kursivering) å anvende samfunnsstraff for lovbrudd som voldtekt, drap, grovt ran...”.

I Rt. 2003 s. 208, uttalte Høyesterett, riktignok i et obiter dictum:

”At samfunnstjeneste kan idømmes i denne saken, gir foranledning til å stille spørsmål ved om det var vel overveiet å sette en *absolutt* (min kursivering) grense for bruk av samfunnsstraff når maksimumstraff er høyere enn 6 år.”

Slik jeg tolker dette utsagnet, er det Høyesteretts forståelse at det foreligger en absolutt grense.

Høyesterett har nylig behandlet spørsmålet om betydningen av forhold som gir adgang til å senke den øvre strafferamme. Det er bestemmelsen i strl. § 55 som kom til anvendelse i en kjennelse avsagt av Høyesterett 14. oktober 2003.³⁹ Strl. § 55 gir hjemmel for at øvre eller nedre strafferamme kan senkes. Det vil si at hvis en person under 18 år forøver en straffbar handling kan straffen, nedsettes til en mildere straffart hvis forholdene tilsier det.⁴⁰

HR-2003-00705a gjelder medvirkning til voldtekt, som har en strafferamme på inntil 10 år, jf. strl. § 192. Høyesterett uttaler i kjennelsen at:

”For Høgsterett har aktor og forsvarer vore einige om at straffelova §28 a må forståast i lys av §55 som gir heimel for å bruke ein ”mildere straffart” når

---

³⁸ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) pkt. 9.1.4.

³⁹ HR-2003-00705a.

⁴⁰ Nærmere om forståelsen av strl. § 55, i Eskeland, 2000, s. 399.

gjerningsmannen er under 18 år. Eg er einig i dette. Når straffelova §55 har ein allmenn heimel til - når tilhøva tilseier det – å nytte ein mildare straffart enn fastsett i ei lovføresegn, må det også gi heimel til å nytte samfunnsstraff.”

Slik jeg forstår denne kjennelsen, må vilkåret om 6 års øvre strafferamme tolkes innskrenkende, hvis noen av de andre bestemmelsene som gir allmenn hjemmel til en mildere straffart i kapittel 5 kommer til anvendelse. Det kan for eksempel være forhold som ”uforbeholden tilståelse”, jf. strl. § 59, 2. ledd, eller at handlingen har skjedd i ”berettiget harme”, jf. strl. § 56, 1. ledd litra b.

På bakgrunn av dette kan det slås fast at vilkåret ”inntil 6 år” i strl. § 28 a ikke er absolutt, men det er et utgangspunkt som på grunn av straffelovens fragmentariske karakter må sees i lys av andre bestemmelser i loven.

2.2.6 Tungtveiende individualpreventive hensyn

Verken lov, forarbeider eller rettspraksis angående samfunnsstraff gir noen veiledning om hvilken betydning tungtveiende individualpreventive hensyn skal ha for å kunne idømme samfunnsstraff. Hvor tungt tungtveiende individuelle hensyn skal veie, kommer an på hvilken vekt de allmennpreventive hensyn har i den enkelte sak

Gode grunner taler for å tolke vilkåret om ”inntil 6 år” i strl. § 28 a 1. ledd innskrenkende, ved tungtveiende individualpreventive hensyn. Det skal foreligge tungtveiende allmennpreventive hensyn før man setter unge lovbrøyttere i fengsel. I ovennevnte sak⁴¹ var de domfelte på det tidspunkt dommen ble avsagt ennå ikke fylt 16 år. At unge mennesker som ikke engang er ferdig med ungdomsskolen skal bli satt i fengsel, kan virke svært negativt på dem. Et fengselsopphold kan medføre starten på en karriere som kriminell istedenfor å være en enkeltstående episode.

---

⁴¹ HR-2003-00705a.

I bestemmelsen om samfunnstjeneste satte ikke øvre strafferamme noen begrensning for anvendelsesområdet. Likevel vil jeg illustrere med dommer på samfunnstjeneste som viser at det har vært behov for denne reaksjonstypen, når det forelå spesielle individuelle behov. Her har Høyesterett funnet det mest hensiktsmessig å anvende ikke-frihetsberøvende straff.

I Rt. 1990 s. 970 ble det idømt 240 timer samfunnstjeneste for overtredelse av strl. § 162, 2. ledd. Dette ble begrunnet i en meget god rehabiliteringsperiode, da vedkommende hadde gjenopptatt sine studier.

I Rt. 1990 s. 455 ble en tidligere ustraffet 17-åring idømt åtte måneder betinget fengsel på vilkår 80 timer samfunnstjeneste. Vedkommende hadde brukt narkotika, samt innført 26 gram amfetamin, jf. strl. § 162, 2. ledd, beregnet på videresalg for å finansiere en skiferie. Høyesterett mente at det forelå særlige hensyn, da det dreide seg om ung skoleelev med gode resultater og ellers gode skussmål. Dette måtte tillegges sterkere vekt enn allmennpreventive hensyn, og talte derfor mot å sette ham i fengsel. De straffbare forhold måtte skyldes ubetenksomhet.

I Rt. 2000 s. 1358 ble en tidligere 28-åring dømt til 330 timer samfunnstjeneste for grovt ran med strafferamme inntil 12 år, jf. strl. § 267, jf. § 268, 2. ledd. Førstvoterende refererte til høyesterettspraksis hvor det gikk frem at ved grove ran skal det av allmennpreventive grunner reageres med ubetinget fengselsstraff av en "ikke ubetydelig varighet." For at man skal kunne fravike dette må det foreligge "...særdeles tungtveiende individuelle forhold". I denne saken hadde domfelte hatt flere frembrudd av en psykotisk lidelse som han nå gjennomførte et behandlingsopplegg for. Retten mente et fengselsopphold ville være ødeleggende for denne behandlingen. Behandlingen viste fremgang, og retten fant at dette var et "særdeles tungtveiende hensyn".

Disse dommene gir ikke uttrykk for gjeldende rett, da loven er endret etter dette. Jeg anser imidlertid den konsekvens at man aldri skal kunne anvende samfunnsstraff når det foreligger sterke formildende omstendigheter, for så lite ønskelig at gode grunner taler for en innskrenkende tolkning av vilkåret "inntil 6 år" strl. § 28 a, 1. ledd.

2.3 Vilkåret om samtykke fra lovovertræderen

2.3.1 Generelt

At den tiltalte må gi sitt samtykke til reaksjonen han muligens skal bli idømt, er det eneste subjektive vilkåret som må være oppfylt. Det er bare ved idømmelse av samfunnsstraff man har dette kravet. Et av formålene til at samtykke kreves, er at domfelte må bidra mye selv for å få gjennomført straffen. Vedkommende må derfor være motivert for dette.

Også etter den tidligere strl. § 28 a var samtykke et krav, og i tillegg hadde de personundersøkelse for å finne ut om vedkommende var egnet. Denne egnethetsvurderingen er nå tatt vekk, og et samtykke har da etter min mening større betydning for å finne ut om tiltalte er motivert til å gjennomføre samfunnsstraffen.

Et annet formål med vilkåret om samtykke er at tiltalte må forstå hva samfunnsstraff innebærer. Et samtykke er også muligens nødvendig for at samfunnsstraff ikke skal bli rammet av forbudet mot tvangsarbeid, jf. Den europeiske menneskerettskonvensjon art. 4 nr. 2. Dette var riktignok ikke en del av begrunnelsen som ble gitt for å ta inn dette vilkåret, av den grunn behandles ikke denne problemstillingen nærmere.

2.3.2 Samtykkets innhold

Ved vurderingen av hva et samtykke må inneholde, vil jeg begrense meg til å analysere regelens innhold. Regelens følger, herunder gyldighet, vil ikke bli behandlet.

Et av formålene med vilkåret om samtykke er nettopp at tiltalte skal forstå hva samfunnsstraff innebærer. Forarbeidene til nye strl. § 28 a forholder seg taus til selve innholdet i et samtykke. Det har heller ikke kommet opp som en problemstilling for Høyesterett, men reelle hensyn tilsier at den tiltalte må vite hva han samtykker i.

Tiltalte må forstå at han skal sone som en fri mann, men at han får begrensninger i sin fritid, da han hovedsakelig skal gjøre samfunnsnyttig tjeneste. Han skal også vite at han blir underlagt kriminalomsorgen, med de vilkår de fastsetter, og at ved eventuelle brudd på vilkårene kan den subsidiære fengselsstraff bli iverksatt. For at samtykkekravet kan sies å være oppfylt skal han vite dette. Retten må sørge for at tiltalte er informert om dette, slik at et samtykke kan gis på riktig grunnlag. Tiltalte trenger riktignok ikke vite detaljene om hva straffen skal bestå av, da heller ikke domstolene fastsetter dette. Straffens nærmere innhold er en oppgave som er tillagt kriminalomsorgen, jf. strgf. § 53, 2. ledd. Dette er noe jeg kommer tilbake til i punkt 3.2.

Om betydningen av samtykke uttaler departementet i Ot.prp. nr. 72 (1989-90):

”Et slikt samtykke er ikke en erkjennelse av straffeskyld ...men gis utelukkende som en tilslutning til at dersom resultatet blir samfunnstjeneste, er den domfelte villig til å utføre den.”⁴²

2.3.3 Samtykkets form

Av ordlyden i strl. § 28 a kan det ikke slutes at det stilles spesielle formkrav til samtykket, eller om det holder at et samtykke går fram av sammenhengen.

Ut fra formålene med samtykke, mener jeg at et samtykke må være enten skriftlig eller muntlig. Det bør ikke være noen tvil om hva tiltalte samtykker til.

Forarbeidene til nåværende strl. § 28 a sier ingenting om samtykkets form, bare ”at siktede må samtykke”. Derimot har forarbeidene⁴³ til tidligere strl. § 28 a uttalelser om samtykke:

”Det er naturlig at siktede får anledning til å *uttale* (min kursivering) seg om spørsmålet...”.

---

⁴² Ot.prp. nr. 72 (1989-90) pkt. 4.8.2.3.

⁴³ Ot.prp. nr. 72 (1989-90) pkt. 4.8.2.1.

Dette sitatet sier heller ingenting om formen på samtykket, men bare at siktede skal bli hørt. Men når ordet ”uttale” blir brukt, kan det trekke i retning av at det må holde med et muntlig samtykke. En uttalelse kan selvfølgelig også være skriftlig, men i denne sammenhengen mener jeg det må forstås som et muntlig utsagn. Grunnen til at jeg vektlegger dette forarbeidet, er at den tidligere strl. § 28 a har det samme vilkåret som den nåværende bestemmelsen om samtykke. Det er ingenting som tyder på at forståelsen av vilkåret er forandret, i så fall burde det ha kommet tydelig frem i forarbeidene til loven om samfunnsstraff.

Det følger av straffeprosessloven, heretter strpl. § 278 at hovedforhandling som regel skal være muntlig. Det kan også tale til fordel for at det må være tilstrekkelig med et muntlig samtykke,⁴⁴ fordi tiltalte bare gir sitt samtykke der og da.

Fra dette kan det slutes at ettersom det ikke forekommer noe krav om skriftlighet verken ut fra ordlyden i straffebudet, forarbeider, eller i rettspraksis, kan ikke domstolene innfortolke et skriftlig samtykke i lovteksten. Jeg kan heller ikke se reelle hensyn som skulle tilsi et krav om skriftlig samtykke. Et muntlig samtykke er da tilstrekkelig. I de situasjonene tiltalte er til stede i retten må det kunne oppstilles et krav om et uttrykkelig samtykke. Med uttrykkelig samtykke mener jeg et samtykke, uttrykt muntlig eller skriftlig, altså ikke et stilltiende samtykke.

Det er imidlertid et interessant spørsmål om et ikke-uttrykkelig samtykke kan være tilstrekkelig. Høyesterett har i rettspraksis fra før innføringen av samfunnsstraff godtatt at det ikke trenger å foreligge et uttrykkelig samtykke. I Rt. 1992 s. 992 ble en tidligere bøtelagt 19 år gammel gutt idømt samfunnstjeneste for overtredelse av strl. § 229, 2. alt. Domfelte var i byretten dømt til 21 dager ubetinget fengsel. Domfelte anket og gjorde gjeldende at straffen burde vært gjort betinget. Høyesterett kom til at samfunnstjeneste var mest hensiktsmessig. Men spørsmålet om samfunnstjeneste var ikke behandlet før det kom opp under ankesaken i Høyesterett. Det var derfor ikke innhentet noe samtykke fra domfelte. Retten tolket imidlertid avhøret av ham, der han hadde uttrykt ønske om å

---

⁴⁴ En digresjon: Sammenlignet med avtaleretten, så er samtykket en aksept. En muntlig aksept er like bindende som en skriftlig aksept, jf. Chr. 5.'s Norske Lov 5-1-1.

gjøre opp for seg, på en slik måte at de mente det kunne legges til grunn en vilje til å utføre samfunnstjeneste.

Hvis tiltalte av en eller annen grunn ikke er til stede under rettssaken og det ikke er mulig å få hans samtykke, må det kunne legges til grunn at et samtykke som går frem av sammenhengen må være nok. En form for konkludent adferd må kunne være tilstrekkelig, dette kan utledes fra rettspraksis.

Men det er en viktig forskjell fra hvordan rettstilstanden var da Høyesterett avsa dommen som er gjengitt i Rt. 1992 s. 992 og slik den er i dag. Den gang var samfunnstjeneste et alternativ til ubetinget fengsel. Hvis tiltalte ikke samtykket i samfunnstjeneste, ville han blitt idømt ubetinget fengsel. I dag er derimot samfunnsstraff et alternativ til både betinget og ubetinget fengsel. Samfunnsstraff er en strengere reaksjon enn betinget fengsel, av den grunn bør ikke domstolene tolke rettspraksis (Rt. 1992 s. 992) utvidende. Det vil si at hvis det dreier seg om et tilfelle som uten samtykke ville ha gitt betinget fengsel, må domstolene være varsomme med å idømme samfunnsstraff uten uttrykkelig samtykke. Hvis alternativet er ubetinget fengsel, mener jeg retten kan idømme samfunnsstraff.

2.3.4 Tidspunkt for samtykke

Ut fra ordlyden i strl. § 28 a kan man ikke utlede noe tidspunkt for når et samtykke må foreligge. Forarbeidene til den nye strl. § 28 a forholder seg taus til dette, men i forarbeidene til tidligere strl. § 28 a står det at:

”Det er naturlig at siktede får anledning til å uttale seg om spørsmålet allerede i forbindelse med egnethetsvurderingen ...og dommeren må forsikre om at tiltalte fortsatt samtykker.”⁴⁵

---

⁴⁵ Ot.prp. nr. 72 (1989-90) kap. 4.8.2.1.

Dette trekker i retning av at det må foreligge et uttrykkelig samtykke i retten, men lovens ordlyd stenger ikke for et senere tidspunkt.

Proposisjonen bruker uttrykket ”siktete”. Bruk av denne benevnelsen kan ikke tas til inntekt for at et samtykke allerede må foreligge før tiltale tas ut, da ”siktete” får benevnelsen ”tiltalte”. Benevnelsen ”siktete” anses for å være tilfeldig valgt, ingenting i forarbeidene eller reelle hensyn tilsier noe annet. At dommeren må forsikre seg om at samtykke er avgitt, trekker i motsatt retning, nemlig slik at det holder at samtykke foreligger under hovedforhandlingen. Ingen reelle hensyn taler for at et slikt samtykke må være gitt på et så tidlig stadium som før hovedforhandling, da det er retten som avgjør reaksjonen på bakgrunn av det som blir lagt frem under hovedforhandling. Det finnes heller ikke rettspraksis som peker i retning av at et samtykke må foreligge på det tidspunkt da tiltale tas ut.

Må et samtykke foreligge når saken blir *tatt opp til doms* eller holder det at et samtykke blir *gitt innen domsavsigelsen*?

Denne problemstillingen kommer særlig opp når tiltalte ikke møter til hovedforhandling, og retten dermed ikke får anledning til å spørre vedkommende om han samtykker i samfunnsstraff.

Hvis tiltalte ikke møter i retten, kan man stille spørsmål om hvor motivert vedkommende egentlig er for samfunnsstraff. Skal man da ha muligheten til å gi sitt samtykke på et så sent tidspunkt som før domsavsigelsen? Begrunnelsen for vilkåret om samtykke er nettopp for å forsikre at domfelte er motivert for å gjennomføre samfunnsstraff. Siden man ikke lenger har egnethetsvurderingen, taler gode grunner for at et samtykke må foreligge for en samlet rett.

Rimelighetshensyn kan trekke i motsatt retning. Man bør ikke være for streng med det formelle når det går frem av sakens faktum og forholdene ellers at samfunnsstraff vil være den mest hensiktsmessige reaksjonen. Det ville ikke være rimelig om et for sent avgitt samtykke skulle stenge for muligheten til å bli idømt den reaksjonstypen som forhåpentligvis passer best.

At et samtykke kan gis inntil saken blir tatt opp til doms, finnes det også støtte for i kontradiksjonsprinsippet. Både aktor og forsvarer, samt dommerne, skal ha mulighet til å spørre tiltalte om han virkelig er motivert for samfunnsstraff, likeledes om han forstår hva det går ut på. Jeg tror det også er lovens intensjon at tiltalte skal samtykke i retten.

Det finnes ikke relevant rettspraksis fra Høyesterett som skulle tilsi at det må være tilstrekkelig at et samtykke blir gitt *innen domsavsigelsen*. Men som en illustrasjon på at dette tidspunktet har blitt valgt, vil jeg vise til Hadeland og Land tingretts dom i sak 02-00340 M: En av de tiltalte møtte ikke under hovedforhandlingen, men forsvareren hadde innhentet skriftlig samtykke fra tiltalte til samfunnsstraff. Samtykket ble mottatt av tingretten dagen etter at hovedforhandlingen var avsluttet, men før domskonferansen. Retten antok at dette samtykket tilfredsstilte kravet i strl. § 28 a.

Av prosessøkonomiske grunner bør retten godta et samtykke som først fremkommer etter at saken blir tatt opp til doms, men før domsavsigelsen, fordi etter at dommen er avsagt har domfelte mulighet til å anke straffeutmålingen.⁴⁶ Da vil det være lite økonomisk lønnsomt å la være å ta hensyn til et samtykke som kommer på et senere tidspunkt, når man kan få endret straffereaksjonen ved ny behandling i lagmannsretten.

Formålet med endringen av samfunnstjenestebestemmelsen, som jeg tidligere har vært inne på, var å øke bruken av denne reaksjonen. Når formålet er å øke bruken, taler det for å være lempelig med tidspunktet for et samtykke. Tolkes vilkåret for strengt, vil bruken av samfunnsstraff bli redusert.

Høyesterett hadde i Rt. 1992 s. 992⁴⁷ små krav til *hvordan* samtykket kom til uttrykk. Jeg tolker det dit hen at retten heller ikke kan ha så strenge krav til *tidspunktet* for når et samtykke kommer til uttrykk.

---

⁴⁶ Jeg vil her presisere det forholdet at et samtykke har kommet for sent, ikke er en feil som kan gi grunnlag for anke. Men straffeutmålingen kan ankes med f. eks. den begrunnelsen at den ellers idømte fengselsstraffen er for streng.

⁴⁷ Dommen er tidligere omtalt i punkt. 2.3.3.

Proposisjonen⁴⁸ har uttalelser om når et samtykke kan trekkes tilbake, lovgiver viser i den forbindelse til kravet om samtykke til tilståelsesdom i tingrett, jf. strpl. § 248.

Det kan være gode grunner for at et samtykke må foreligge på samme tidspunkt, både for tilståelsesdom i tingrett og for samfunnsstraff, altså innen saken blir tatt opp til doms.

Høyesterett har i Rt. 1999 s. 243 tatt stilling til dette spørsmålet ved forhørsrettsbehandling. Der ble det lagt til grunn at et samtykke må foreligge i retten og det må fremgå av rettsboka at et samtykke er gitt.⁴⁹ Denne dommen er selvfølgelig ikke avgjørende for at samme tidspunkt gjelder for samtykke til samfunnsstraff, da den ikke gjelder samme forhold som vårt.

Samtykke, jf. strpl. § 248, er et vilkår for tilståelsesdom i tingretten. Foreligger ikke dette i retten, er også grunnlaget for pådømmelse ikke til stede, og saken må da returneres til påtalemyndigheten, jf. strpl. § 248. Et samtykke, jf. strl. § 28 a, må være til stede for reaksjonsfastsettelsen. At det er andre hensyn som ligger bak samtykkekravet i strpl. § 248, taler i mot at tidspunktet for et samtykke må være likt i disse to tilfellene.

På bakgrunn av denne drøftelsen, med vekt på reelle hensyn, taler de beste grunner for at et samtykke må foreligge innen domsavsigelsen. Her vil jeg bemerke at et samtykke i etterkant bør være skriftlig, med hensyn til at et samtykke bør kunne bevises. Jeg mener det også bør fremgå av samtykket at domfelte forstår hva samfunnsstraff vil innebære for domfelte, jf. pkt. 2.3.2.

Forarbeidene inneholder som nevnt ingen utsagn om når et samtykke må være gitt, som tidligere beskrevet, men forarbeidene sier noe om skjæringspunktet for å trekke tilbake et samtykke.

---

⁴⁸ Ot.prp. nr. 72 (1989-90) kap. 6.

⁴⁹ Jo Hov, Rettergang II, Straffeprosess, 1999, s. 326.

Når dette skjæringspunktet er, er imidlertid også uklart. I samme proposisjon⁵⁰ uttrykker departementet to forskjellige tidspunkter. Ifølge høringsutkastet kan et samtykke trekkes tilbake helt *inntil saken blir tatt opp til doms*.⁵¹

Senere i samme dokument:⁵²

”Dette samtykket kan den siktede trekke tilbake *inntil dom er avsagt* (min kursivering) i første instans, på samme måte som ved samtykke til pådømmelse i forhørsretten etter strpl. § 248.”

Dette er to forskjellige tidspunkter, og at tiltalte skal kunne ringe eller møte opp i tingretten for å trekke et samtykke, er ikke hensiktsmessig. Retten er da ikke samlet, og man risikerer at dommen faktisk allerede er ferdig skrevet, men ikke avsagt. Det samme problemet finnes også i forhold til samtykke til tilståelsesdom i tingrett. Høyesterett har godtatt at et samtykke til forhørsrettsbehandling ble trukket tilbake på et så sent tidspunkt. I Rt.1929 s. 367 var forholdet at dommen var ferdig skrevet, men ikke formelt avsagt. Samtykket kunne likevel trekkes tilbake.⁵³

Ut fra dette må det samme tidspunktet kunne legges til grunn vedrørende tilbakekall av samtykke til samfunnsstraff, altså ”innen domsavsigelsen”.

2.4 Hensynet til straffens formål må ikke tale mot en reaksjon i frihet

2.4.1 Generelt om vilkåret

Straffen har flere formål: De viktigste formålene med straff er at den skal virke individual- og allmennpreventivt, og være rettferdig.⁵⁴ At straffen skal være en

---

⁵⁰ Ot.prp. nr. 72 (1989-90).

⁵¹ Ot.prp. nr. 72 (1989-90) kap. 4.8.2.1. Dette tidspunktet støttes av Eskeland, 2000, s. 373.

⁵² Ot.prp. nr. 72 (1989-90) kap. 6.

⁵³ Hov, 1999, s. 327.

⁵⁴ Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett, 4. utg. 2. opplag, 1999, s. 63-65 og s. 76-93.

Eskeland, 2000, s. 45-51.

rettferdig gjengjeldelse, bygger på en absolutt straffeteori, i motsetning til en relativ straffeteori der straffen skal være nyttig for å beskytte samfunnet.⁵⁵

På bakgrunn av ordlyden kan det ikke slås fast hva som er den alminnelige språklige forståelsen av ”straffens formål”, da dette er et mangetydig begrep.

Det er uklart om lovgiver med vilkåret mener alle straffens formål.

I odelstingsproposisjonen⁵⁶ som kom i forbindelse med revideringen, viser departementet til forslaget til strgfjl. § 2 som angir formålet med loven. Strgfjl. § 2 inneholder ingenting om hva som er straffens formål, den bare uttrykker at ved gjennomføringen av straff skal det tas hensyn til straffens formål. Heller ikke proposisjonen⁵⁷ til denne bestemmelsen utdyper dette vilkåret noe nærmere. Derimot har stortingsmeldingen⁵⁸ om kriminalomsorgen uttalelser om hva som er straffens formål. Der heter det at straffen skal:

”...motvirke samfunnsmessig uakseptable handlinger og bidra til å opprettholde lovlydighet og en høy moralsk standard. Den skal tjene til skrekk og advarsel, og beskytte befolkningen mot nye lovbrudd.”

Dette kan uttrykkes på en annen måte, nemlig at straffens formål er allmennprevensjon og individualprevensjon.

Vilkåret om at straffens formål ikke må ”tale mot en reaksjon i frihet”, jf. strl. § 28 a, må forstås som en grense for anvendelsesområdets øvre del, det setter altså en grense mot ubetinget fengsel, jf. ”ikke taler mot en reaksjon i frihet”.

På dette punktet slutter jeg meg til Matningsdal,⁵⁹ som ellers mener at proposisjonen kunne ha vært mer klar.

Hvordan skal så dette vilkåret forstås?

---

⁵⁵ Johs Andenæs, 1999, s. 63-64.

⁵⁶ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.4.

⁵⁷ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 13.1.

⁵⁸ St. melding nr. 27 (1997-98) s. 32.

⁵⁹ Matningsdal og Bratholm, 2003, s 110.

Justisdepartementet uttaler:

”...at begrepet straffens formål er videre enn ”hensynet til den alminnelige lovlydighet” som blir brukt om dagens samfunnstjeneste.”⁶⁰

Det blir videre uttalt⁶¹ at det skal omfatte alle hensyn som domstolene legger vekt på ved vurderingen av passende straff. Disse hensynene kan imidlertid vektlegges ”noe annerledes” for samfunnsstraff enn det ble gjort ved samfunnstjeneste. Hva som menes med ”noe annerledes”⁶² er av utpreget vag karakter, og meningsinnholdet er dermed mangelfullt. Det blir da opptil domstolene selv å utarbeide et passende anvendelsesområde, med utgangspunkt i det som var praksis for samfunnstjeneste. Dette står klart i proposisjonen: ”Retten gis likevel relativt stor frihet til å finne anvendelsesområdet.”⁶³

I Rt. 2002 s. 1403 drøfter Høyesterett ved førstvoterende dommer Matningsdal samfunnsstraffens forhold til praksis ved samfunnstjeneste, han drøfter blant annet sitater fra forarbeidene og kommer i den forbindelse inn på vilkåret om ”straffens formål”:

”Selv om proposisjonen ikke gir noen konkrete signaler om anvendelsen av samfunnsstraff i tilfeller hvor det tidligere ville ha blitt anvendt ubetinget fengsel, åpner sitatet for at anvendelsesområdet for samfunnsstraffen skal kunne utvides dersom ikke hensynet til straffens formål taler mot det.”⁶⁴

Dessverre sier ikke Høyesterett noe mer om sin egen forståelse av dette vilkåret, men nøyer seg med bare å henviser til forarbeidene.

Min mening er at ”formål” i strl. § 28 a, 1. ledd må omfatte alle straffens formål.

---

⁶⁰ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.4.

⁶¹ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.4.

⁶² Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.4, 4. avsnitt.

⁶³ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 13.2.

⁶⁴ Sitat som Matningsdal viser til er uttalelsen om ”begrepet straffens formål” i Ot.prp. nr. 5 (2000-01) pkt. 9.1.4, som jeg også har sitert på foregående side.

2.4.2 Hensynet til rettferdighet

En straffereaksjon skal være rettferdig overfor lovbrøteren og samfunnet. I denne sammenhengen her er hensynet til samfunnet viktig, det skal ikke oppleves som en krenkelse at domfelte for alvorlige forbrytelser går fri. Ved for eksempel drap⁶⁵ vil det i de fleste tilfellene være urettferdig og krenkende overfor folks alminnelige rettsoppfatning om gjerningsmannen skulle sone i frihet. Videre kan det oppfattes som urettferdig overfor andre fanger som sitter i fengsel for langt mindre alvorlige overtredelser.

Hensynet til fornærmede er også viktig. Sett med fornærmedes øyne kan vel straffen sjelden bli oppfattet som rettferdig. Lovgiver har gitt uttrykk for at hensynet til fornærmede må veie tungt.⁶⁶ Det er også alminnelig akseptert at straffbare handlinger skal møtes med en forholdsmessig reaksjon.⁶⁷ Slik jeg tolker hensynet til rettferdighet, taler det generelt mot en reaksjon i frihet, men det kommer an på hva slags overtredelse som har skjedd.

2.4.3 Hensynet til den sosiale ro

Straffen skal også ivareta den sosiale ro. Samfunnet har krav på beskyttelse, dette hensynet står sterkt i strafferetten. Under behandlingen av stortingsmeldingen uttrykte Stortinget et ønske om utvidet bruk av samfunnsstraff i tråd med Justisdepartementets uttalelse i stortingsmeldingen: "...der det er forsvarlig av hensyn til samfunnets krav på beskyttelse".⁶⁸

---

⁶⁵ Samfunnsstraff for drap er uansett utelukket på grunn av strafferammen.

⁶⁶ Innst. O. nr. 60 (2000-01) kap. 9.2.

⁶⁷ Mer om dette i utdrag av Kriminalmeldingen som er sitert på s. 46 i Eskeland, 2000.

⁶⁸ St.melding nr. 27 (1997-98) s. 7.

Også riksadvokaten uttrykker i forbindelse med forslaget til ny ordlyd: "...dens evne til å bidra til den sosiale ro setter begrensninger for når samfunnsstraff kan anvendes".⁶⁹ Riksadvokatens uttalelse i forbindelse med høringen er ingen rettskildefaktor, men gir bare uttrykk for meninger⁷⁰ fra embetet i forbindelse med lovendringen.

Hvis domstolenes reaksjonsfastsettelse skaper uro i samfunnet, er det meget foruroligende, det kan skape tilstander vi ikke vil ha i Norge. Jeg er redd man da får et ønske om privat rettshåndhevelse. Hensynet til den sosiale ro slik jeg forstår det, kan tale mot bruk av samfunnsstraff. På den annen side kan hensynet til den sosiale ro også tale for samfunnsstraff. Hvis myndighetene tar i bruk sterke midler for å bekjempe mindre alvorlig kriminalitet kan det skape sosial uro, slik det var i tidligere Sovjetunionen.

Den sosiale ro kan også ha en annen betydning, som er videre enn å bekjempe kriminalitet. Det kan skapes sosial uro i samfunnet av handlinger som ikke er straffbare. Jeg mener det her er hensynet til samfunnets krav på beskyttelse som skal ivaretas med dette vilkåret.

2.4.4 Hensynet til allmennprevensjon

Straffen skal ha en allmennpreventiv virkning, det vil si straffen skal tjene til skrekk og advarsel for oss andre. Kan en straff som sones i frihet tjene til skrekk og advarsel? Forarbeidene⁷¹ til bestemmelsen om samfunnstjeneste viser til lovbruddskategorier hvor det anbefales at samfunnstjeneste ikke blir brukt, ved for eksempel promillekjøring, der de allmennpreventive hensyn er sterkt fremtredende. Også ved legemsbeskadigelser må

---

⁶⁹ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.3.

⁷⁰ Eskeland gjør rede for rettskildefaktorer på s. 143. Der gis det uttrykk for at riksadvokatens rundskriv er å betrakte som meningsytringer, ikke en rettskildefaktor. Riksadvokatens forslag til ny ordlyd i strl. § 28 a, er ikke noe rundskriv, men jeg mener samme oppfatning av riksadvokatens ytringer som rettskilde kan legges til grunn her.

⁷¹ Ot.prp. nr. 72 (1989-90) kap. 4.7.1.

hensynet til allmennprevensjon veie tungt. I Rt. 1998 s. 1313 uttales det at man må være tilbakeholden med samfunnstjeneste på grunn av allmennpreventive hensyn.

”Voldsbruk i ungdomsmiljø under alkoholpåvirkning, og hensynet til allmennprevensjon må veie tungt.”

På grunn av høyesterettsdommers vekt som rettskildefaktor kan dette anses som en rettesnor i forhold til underinstansene.

Også for tilbakefallsforbrytere kan samfunnsstraff være utelukket på grunn av hensynet til allmennprevensjon. Man sender dårlige signaler til allmennheten ved å anvende samfunnsstraff på en notorisk kriminell.

I den tidligere strl. § 28 a angående samfunnstjeneste ble grensen for å anvende samfunnstjeneste uttrykt på følgende måte:

”når hensynet til den alminnelige lovlydighet gjør det forsvarlig”.

Slik dette vilkåret må forstås, er dette hensynet til straffens allmennpreventive virkning, altså et av straffens formål. Jeg forstår lovgiver slik at ved den nye formuleringen har det vært et ønske om at også andre formål ved straff skal tas med i vurderingen av passende reaksjon. Lovgiver legger da opp til at domstolene skal foreta en avveining, slik det også har vært praktisert hittil.

2.4.5 Hensynet til individualprevensjon

En av de andre begrunnelsene for å straffe, er av individualpreventive grunner. Straffen skal virke avskrekkende og rehabiliterende på den domfelte. Det er den enkelte lovbrøyer som skal resosialiseres, og det medfører behov for individuelt tilpassede straffer. I stortingsmeldingen⁷² uttales det at det antas at samfunnsstraff har en bedre individualpreventiv virkning enn fengselsstraff.

---

⁷² St.melding nr. 27 (1997-98) s. 7.

Vi har et stort antall dommer på samfunnstjeneste der vi ser at hensynet til rehabilitering står sterkt, særlig innenfor narkotikakriminalitet. I Rt. 1999 s. 1504 hadde Høyesterett uttalelser om sin praksis omkring anvendelse av samfunnstjeneste på narkotikalovbrudd. De uttaler at tiltaltes prognose for å komme seg ut av stoffmisbruket, herunder pågående rehabilitering, er helt sentralt for valg av samfunnstjeneste. Høyesterett mente at en samfunnstjeneste ville være ”vesentlig mer verdifull for hennes prognose” enn fengselsstraff. Hvis straffen kan være med å rehabiliterer en kriminell, så er det vanskelig å finne grunner for at den frihetsberøvende straff skulle være mer hensiktsmessig.

På bakgrunn av dette kan jeg vanskelig se at hensynet til individualprevensjon taler mot en reaksjon i frihet, da vi vet at fengselsstraff ikke har større effekt enn annen straff.

2.5 Hvordan skal de ulike formålene veies mot hverandre ved motstrid?

2.5.1 Generelt

Jeg vil i dette avsnittet se særskilt på hvordan Høyesterett har veid allmennpreventive og individualpreventive hensyn mot hverandre, fordi det er en praktisk problemstilling.

2.5.2 Rettspraksis som viser forholdet mellom individual- og allmennpreventive hensyn

Lovgiver gir ikke uttrykk for hvilke hensyn som skal tillegges mest vekt, verken i loven eller i forarbeidene.

Etter den tidligere ordlyden i strl. § 28 a måtte det som før nevnt være forsvarlig av allmennpreventive hensyn å idømme samfunnstjeneste. Rettspraksis viser imidlertid at

individualpreventive hensyn den gang ble tillagt vekt, sågar også avgjørende for idømmelse av samfunnstjeneste.

Rt. 1993 s. 328: En tidligere straffet 23-åring ble idømt 360 timer samfunnstjeneste for blant annet medvirkning til et grovt postran, jf. strl. § 268, 1. ledd, jf. 2. ledd, jf. § 267. Høyesterett la til grunn at det normalt måtte reageres med ubetinget fengsel på grunn av de allmennpreventive hensyn som her gjorde seg gjeldende. ”Men også i slike saker kan det – hvor det foreligger særlige, tungtveiende hensyn – benyttes samfunnstjeneste.” Domfelte hadde vært sterkt belastet med rusmisbruk og kriminalitet i lang tid. Det siste halvannet året hadde han vært inne i en god rehabiliteringsperiode, noe som ble tillagt betydelig vekt ved valget av reaksjon. Det var også andre momenter som talte for samfunnstjeneste, bl.a. lå forholdene 3 ½ år tilbake i tid, han hadde også bidratt til at saken ble oppklart.

Ved straffbare overtredelser hvor allmennpreventive hensyn gjør seg gjeldende, er det ofte flere momenter som ikke er sterke nok til å begrunne betinget fengsel, men som kan begrunne samfunnstjeneste eller nå samfunnsstraff. Momentet at de har vært inne i en god rehabiliteringsperiode er ofte fremtredende i saker hvor det gjelder narkotikakriminalitet, eller vinningskriminalitet der overtrederen ofte har rusproblemer, men også andre individualpreventive hensyn blir vektlagt.

Ung alder i kombinasjon med at det har gått lang tid siden forholdene fant sted, har ført til samfunnstjeneste. I Rt. 1992 s. 132 ble en, på gjerningstiden, 17 ½ år gammel gutt dømt til betinget fengsel med vilkår 160 timer samfunnstjeneste. Her gjaldt det blant annet grov uprovosert vold i ungdomsmiljø, jf. strl. § 229, 1. straffalternativ, som skulle tilsi en merkbar reaksjon i form av fengselsstraff. Det hadde gått 3 ½ år siden de alvorligste forholdene fant sted. Domfelte hadde skikket seg vel de siste 2 år. Retten kom til at det nå ville ”virke meget hårdt å sette ham inn.” Samme type forhold hadde man også i Rt. 1992 s. 992.⁷³ Her ble det også lagt avgjørende vekt på ung alder og lang behandlingstid.

---

⁷³ Dommen er tidligere behandlet i kap. 2.3.3.

Høyesterett kom i Rt. 1998 s. 1313 til motsatt resultat, tiltalen lød også her på overtredelse av strl. § 229, 1. straffalternativ. Domfelte var ung, 17 ½ år, men retten mente domstolene burde "være tilbakeholdne med å idømme betinget fengsel eller samfunnstjeneste i slike saker." Forholdet gjaldt voldsbruk i et ungdomsmiljø under påvirkning av alkohol. Ung alder var her ikke nok til å idømme samfunnstjeneste.

Høyesterett viser i Rt. 2000 s. 1 til andre dommer hvor det blir slått fast at ved overtredelse av strl. § 229 skal det reageres med ubetinget fengsel, med mindre helt særegne omstendigheter gjør seg gjeldende.

I Rt. 2002 s. 742 ble en da 17 år gammel gutt idømt 100 timer samfunnstjeneste for overtredelse av strl. § 229, 1. straffalternativ, jf. strl. § 232. Høyesterett mente at selv om forbrytelsen var en enkeltstående handling og ble begått av en person på 15 år, så burde det reageres med ubetinget fengselsstraff. Han trekker imidlertid frem de uheldige skadevirkningene fengselsstraff kan ha, og da særlig for unge mennesker. Videre mener dommeren at særlige omstendigheter, som det også ble gitt uttrykk for i Rt. 2000 s. 1, gir rom for å anvende samfunnstjeneste. Som særlig omstendighet nevnes her domfeltes bakgrunn. Han hadde levd et omflakkende liv, blant annet gått på seks forskjellige skoler på barne- og ungdomstrinnet, der han hadde vært med i en voldelig gjeng. Etter at denne voldsepisoden han ble dømt for fant sted, hadde han deltatt i et behandlingsopplegg i regi av Alternativ til Vold. Domfelte hadde vist sterk vilje til å bryte med sitt gamle miljø og endre sin voldelige adferd. Høyesterett mente man ikke kunne risikere at denne fine fremgangen kunne ta slutt ved et fengselsopphold.

"Hensynet til å unngå at han faller ut i ny kriminalitet taler sterkt for at reaksjonen fastsettes i form av samfunnstjeneste....kan jeg ikke se at hensynet til den alminnelige lovlydighet bør være til hinder for dette."

Høyesterett legger her vekt på rehabiliteringshensynet, det er nettopp hensynet til domfeltes muligheter som teller mer enn den avskrekkende virkning straffen skal ha for oss andre.

I Rt. 1999 s. 606 ble en 27-årig mann dømt til 30 timers samfunnstjeneste for forsikringsbedrageri. Retten mente dette forholdet kvalifiserte til ubetinget fengsel, men

valgte å idømme samfunnstjeneste og en ubetinget bot, da det hadde gått 2 år fra anmeldelsen til saken ble behandlet av herredsretten. De la blant annet vekt på at saken hadde ligget ubehandlet på lensmannskontoret i 1 år.

Også andre hensyn har blitt tillagt betydelig vekt, som lang varetektstid i kombinasjon med god rehabiliteringsfase, jf. Rt. 1992 s. 989.

I Rt. 2000 s. 1358 ble en 28-årig mann dømt til 330 timer samfunnstjeneste for et grovt ran. Begrunnelsen var at domfelte hadde en alvorlig psykisk lidelse som var under behandling.

I dette underkapitlet med dommer på samfunnstjeneste, går det klart frem at ved tungtveiende individuelle forhold, er Høyesterett ikke tilbakeholdne med å idømme straff som de mener best kan ivareta de individuelle hensynene.

Høyesterett avsa 26. juni 2003⁷⁴ en enstemmig dom på samfunnsstraff for flere tilfeller av kjøring uten førerkort. Førstvoterende dommer Rieber-Mohn uttaler at:

”På denne bakgrunn må etter min mening de allmennpreventive hensyn som måtte tale for ubetinget fengselsstraff vike i denne sak. Jeg anser det i dette tilfellet best i samsvar med straffens formål som også er domfeltes rehabilitering, at det idømmes samfunnsstraff”.

Denne dommen viser at de individuelle forhold kan gå foran de allmennpreventive hensyn, og hvis ett av straffens formål blir krenket er det ikke til hinder for å idømme samfunnsstraff.

2.6 Oppsummering av vilkåret ”straffens formål”

Jeg mener vilkåret i seg selv gir liten veiledning med hensyn til hvor grensen for anvendelse av samfunnsstraff skal gå. Vilkåret er ikke særlig informativt, og lite

---

⁷⁴ HR-2003-00604, avsnitt 10.

forutberegnelig. For dommere er dette et vilkår som kan ”strekkes”, resultatet kommer helt an på hvordan de forskjellige formålene vektlegges. Hvordan formålene blir vektlagt, avhenger selvfølgelig av hvilken lovovertrødelse det gjelder og forhold ved lovovertrøderen.

2.7 Siktete er bosatt i Norge

Vilkåret om at den siktete må være bosatt i Norge er det siste objektive vilkåret, som må være oppfylt for at denne reaksjonen kan idømmes. Dette vilkåret er begrunnet med mulighetene for å føre kontroll med domfelte. Det er ikke så mye å si om angjeldende vilkår, men jeg har tatt det med for oversiktens skyld.

3 Hvorfor bruke samfunnsstraff?

3.1 Generelt om bakgrunnen for at straff anvendes

Gjennom tidene har begrunnelse for straff vekslet mellom individualprevensjon og allmennprevensjon. I perioder hvor allmennprevensjonen står sterkt, er det ikke forhold ved gjerningsmannen som står sentralt, men selve den straffbare handlingen. Handlingens objektive grovhet er da et viktig moment, som størrelsen på skaden, handlingens farlighet, og hvor omfattende virksomhet det dreier seg om.⁷⁵

---

⁷⁵ Andenæs, 4. utg. 1999, s. 416.

Samfunnsstraff er sprunget ut av behovet for en straff som kan ivareta særlig individualpreventive, men også allmennpreventive hensyn.

3.1.1 Allmennprevensjon

Allmennprevensjonens virkninger er vanskelige å forske på, flere kriminologer og jurister har uttalt seg om dette. Andenæs⁷⁶ mener at straffen har avskrekkende virkning ved moralsk nøytrale handlinger, som eksempel trafikkforseelser. Det er straffetrusselen som får oss til å la være å kjøre med promille.

Ved moralsk forkastelige handlinger som vinningsforbrytelser vil de fleste avstå fra dette, på grunn av moralske og sosiale hemninger. Men Andenæs mener at straffetrusselen er med på å opprettholde moralen. Hvis straffebudet ikke blir håndhevet, vil moraloppfatningene også bli svekket.

Økonomen Gary Becker mente man kunne analysere kriminalitet og straff ut fra avanserte matematiske modeller og statistiske målemetoder. På samfunnsnivå skulle man kunne analysere forholdet mellom kriminalitet og samfunnets reaksjoner overfor kriminalitet, og på individnivå analysere forholdet mellom kriminell atferd og straff.⁷⁷ Lovbryteren blir sett på som en rasjonell aktør, hvor lovbruddet på forhånd gjennomgås i en kost – nytte vurdering. Lovbryteren regner på hva han kan tape og vinne på handlingen. Kriminaliteten blir da påvirket av oppdagelsesrisikoen og straffens størrelse, som er ”poster” på kostnadssiden.

Hauge viser til flere undersøkelser som er foretatt og uttrykker at det:

”...synes man å kunne påvise en statistisk sammenheng i retning av at jo høyere oppdagelsesrisikoen er, jo lavere er kriminaliteten. Derimot har det vist seg langt vanskeligere å påvise at det er noen sammenheng mellom strengheten i straffene og kriminalitetsfrekvensen (Mathiesen, 1995).”⁷⁸

---

⁷⁶ Andenæs, 4. utg. 1999, s.78-80.

⁷⁷ Ragnar Hauge: Straffens begrunnelser, 1996, s. 305.

⁷⁸ Ragnar Hauge, 1996, s. 308.

Det er grunn til å tro at allmennprevensjon har best virkning ved rasjonelle lovbrudd, som for eksempel økonomisk kriminalitet. Ved lovbrudd begått i affekt, som legemskrenkelser, har allmennprevensjon liten virkning, da gjerningsmannen ofte ikke tenker gjennom sine handlinger. Synet på kriminalitet som et resultat av lovbrøtters rasjonelle avveininger har blitt kritisert. Noen mener at de fleste lovbrøttere ikke handler rasjonelt. Andre hevder at disse rettsøkonomiske analysene ikke egner seg for analyse av kriminalitet, og i hvert fall ikke ved utformingen av strafferett og kriminalpolitikk.

Ved dagens praksis legges det vekt på både individualprevensjon, allmennprevensjon, rettferdighet og den sosiale ro. Sammen utgjør de straffens begrunnelse. Hva som blir tillagt mest vekt kommer blant annet an på hvilket straffebed som er overtrådt.

3.1.2 Hvorfor samfunnsstraff blir brukt

Samfunnsstraff blir begrunnet i individualpreventive synspunkter. Den skal først og fremst ha en *avskrekkende* virkning på lovovertrederen, gjennom utføring av arbeid og tap av fritid. Videre håper man at straffen skal virke *rehabiliterende*, ved at domfelte får hjelp til å takle situasjoner som har utløst kriminelle handlinger. Hvis den domfelte avstår fra lovovertrædelser mens han utfører samfunnsstraff, så har reaksjonen virket *uskadeliggjørende* på ham.

Ved straffutmålingen legges det vekt på handlingens objektive grovhet,⁷⁹ gjerningsmannens subjektive skyld,⁸⁰ om handlingen ble gjort med forsett eller uaktsomhet, og hva som var motivet for handlingen. I tillegg er alderen et relevant moment. Spesielt lav og høy alder taler for en mildere straff.

---

⁷⁹ Andenæs, 4. utg. 1999, s. 415-418.

⁸⁰ Andenæs, 4. utg. 1999, s. 418-420.

Det kan også legges vekt på momenter utenfor selve handlingen, som hvor lang tid det har gått fra handlingen fant sted til den kom opp i rettsapparatet.⁸¹ En forutsetning for å vektlegge en forsinkelse er at den ikke er forårsaket av forhold på tiltaltes side. Et eksempel på forsinkelse forårsaket av tiltalte er at siktede melder avbud til avhør hos politiet uten å ha grunn til det, og på den måten trenerer saken. At tiltalte er inne i en rehabiliteringsfase har også vært avgjørende for idømmelse av samfunnsstraff i grovere narkotikasaker.

Om samfunnsstraff skal ilegges som reaksjon eller ikke, avhenger som oftest av de allmennpreventive hensyn som taler i mot bruk av samfunnsstraff. Ved sterke allmennpreventive hensyn må de personlige forholdene være desto sterkere.

3.2 Innholdet i samfunnsstraffen

Fastsettingen av samfunnsstraffens nærmere innhold er tillagt kriminalomsorgen, jf. strgf. § 53. Det er kun timetallet, gjennomføringstiden og subsidiær fengselsstraff som blir fastsatt av retten, jf. strl. § 28 a, 2. ledd og 4. ledd. Før lovendringen kunne man bare bli dømt til samfunnsnyttig tjeneste. Det fulgte av Justisdepartementets rundskriv G- 23/00 punkt 5.1, 3. ledd, at arbeidet ikke skulle føre til en ”verdiskapning innenfor privat virksomhet av forretningsmessig karakter.”

Tidligere kunne retten idømme betinget fengsel med tilsyn. Dette er nå erstattet med samfunnsstraff. Tilsynets innhold ble regulert av strl. § 53 nr. 2, 2. ledd.⁸² I hovedsak bestod den av råd og veiledning som kunne hjelpe lovovertrederen til å få orden på livet sitt. Hvis retten hadde idømt vilkår etter strl. § 53 nr. 3-5 skulle tilsynsføreren være med å sikre at vilkårene ble overholdt, jf. strl. § 53 nr. 2, 2. ledd, 3. punkt.

---

⁸¹ Andenæs, 4. utg. 1999, s. 423.

⁸² Opphevet ved lov 18. mai 2001 nr. 21.

Ifølge strgjfl. § 53, 1. ledd litra a – c skal samfunnsstraffen bestå av: ”Samfunnsnyttig tjeneste, program, eller andre tiltak som er egnet til å motvirke ny kriminalitet.” Den samfunnsnyttige tjenesten er selvfølgelig ulønnet og skal være av en slik art at den domfelte skal klare å gjennomføre den, ut fra sine evner og erfaringer. Det kan være vedlikeholdsarbeid for kommunen, jobbing for en frivillig organisasjon osv. Oppdragsgivere som kan tilby jobb sammen med andre skal prioriteres, da det er noe av poenget å skape nye sosiale kontakter, og lære å omgås andre på en positiv måte.⁸³

For enkelte av domfelte kan det være problemer med å utføre arbeid, i hvert fall hvis de har fått en dom på mange timer samfunnsstraff. Det kan være fordi de er mer eller mindre arbeidsuføre eller har store rusproblemer. I slike tilfeller kan arbeidsplikten utgå.⁸⁴ Det er kriminalomsorgen som lager et opplegg for hvordan samfunnsstraffen skal gjennomføres, dette skjer på bakgrunn av individuelle samtaler. Ved spesielle behov kan den da bare bestå av program eller andre tiltak, jf. strgjfl. § 53, 2. ledd, 4. punkt. Vedrørende valg av tiltak skal det vektlegges det som kan motvirke de kriminelle handlingene, jf. strgjfl. § 53, 2. ledd, 3. punkt. De individuelle samtalene hvor man kartlegger den domfeltes behov inngår i timetallet, jf. forskriften § 5-2, 4. ledd.

Program⁸⁵ kan dreie seg om undervisning, ferdighetstrening og/eller strukturerte samtaler.⁸⁶ Programmet skal ta utgangspunkt i hvilke problem domfelte har, om det f. eks. er lese- og skrivevansker eller rusmiddelbruk. Det er flere programmer å velge mellom, men ikke alle programmene tilbys ved hvert enkelt kriminalomsorgskontor, det kommer an på hva slags kompetanse de tilsatte har. Noen kontorer har ikke et slikt

---

⁸³ Birgitte Langset Storvik, Straffegjennomføring, etter lov av 18. mai 2001 nr. 21, 2003, s. 284.

⁸⁴ Dette har jeg fått opplyst fra Kriminalomsorgen Oppland friomsorgskontor, og det følger også av Torunn Højdahl og Ragnar Kristoffersen: Evaluering av innføringen av samfunnsstraffen, 2003, s. 49.

⁸⁵ Som program nevnes ”Alternativ til vold”, ”En til en”, hvor man drøfter lovbruddet og prøver å få den domfelte til å bli mer bevist på sine egne valg, ifølge telefonsamtale med Kriminalomsorgen Oppland friomsorgskontor.

⁸⁶ Birgitte L. Storvik, 2003, s. 284.

tilbud i det hele tatt.⁸⁷ Deltagelse i programmene er frivillig, da det forutsetter en god del egeninnsats.

Det kan også iverksettes andre kriminalitetsforebyggende tiltak, jf. strgf. § 53.1. ledd , litra c. Her står kriminalomsorgen helt fritt til å lage et opplegg som de synes er passende. Dette kan være samtaler med en saksbehandler, behandling i form av samtale med psykolog, eller medisinsk hjelp. Kortvarige opphold på institusjon som ledd i behandling kan være også aktuelt, i helt spesielle situasjoner. Da skal i så fall et døgn tilsvare en time samfunnsstraff.⁸⁸

Et annet tiltak kan være at man gjennomfører straffen i grupper, hvor man har møterekker av forskjellig art. Som eksempel på temaer kan nevnes: boligformidling, rusmiddelomsorg eller gjeldsordning.⁸⁹

I praksis er samfunnsnyttig tjeneste det mest brukte alternativet, det kan slås fast etter undersøkelser foretatt i forbindelse med evalueringen av innføringen av samfunnsstraff.⁹⁰

4 Forholdet samfunnstjeneste / samfunnsstraff

---

⁸⁷ Torunn Højdahl og Ragnar Kristoffersen, 2003, s. 52.

⁸⁸ Birgitte L. Storvik, 2003, s. 285.

⁸⁹ Se også: Birgitte L. Storvik, 2003, s. 285.

⁹⁰ T. Højdahl og R. Kristoffersen, 2003, s. 26. Dette er riktignok en mangelfull undersøkelse, da de ikke har innhentet materiale fra alle regioner.

4.1 Samfunnstjenestens anvendelsesområde

Samfunnstjenestens anvendelsesområde fulgte av vilkårene i daværende strl. § 28 a.⁹¹ I Ot.prp. nr. 72 (1989-1990) stod det klart uttrykt⁹² at samfunnstjeneste skulle idømmes i stedet for ubetinget fengselsstraff i inntil 1 år. Ordet ”ubetinget” ble riktignok strøket av justiskomiteen, med tilslutning av Stortinget, men det ble allikevel understreket at det bare var i unntakstilfelle at samfunnstjeneste skulle brukes i stedet for betinget fengsel. Det følger videre av merknadene til strl. § 28 a i proposisjonens kapittel 6:

”Samfunnstjeneste er altså en reaksjon som skal anvendes overfor relativt alvorlig kriminalitet eller tungt belastende overtredelse. For de groveste overtredelsene er imidlertid samfunnstjeneste ikke aktuelt”

For anvendelsesområdet ellers heter det i Ot.prp. nr. 72 (1989-90) at:

”Samfunnstjeneste bør først og fremst idømmes der de individualpreventive hensyn veier tyngst. Ordningens viktigste nedslagsfelt vil fortsatt bli de tradisjonelle formuesforbrytelsene, herunder vanlige bedragerier, underslag og helerier, samt innbrudd, bilbrukstyverier og skadeverk. I så måte bør man særlig søke å nå de residiverende vinningskriminelle.”⁹³

Departementet mente at anvendelsesområdet kunne utvides noe i forhold til det det hadde vært i prøveperioden, de gikk ikke inn for at anvendelsesområdet skulle reguleres i straffeloven og uttalte derfor på samme sted:

”Dermed vil domstolene ha betydelig frihet til å anvende samfunnstjeneste overfor grupper av lovbrudd og i de konkrete saker hvor dette etter en samlet vurdering anses hensiktsmessig.”

Strl. § 28 a satte riktignok en skranke for idømmelse av samfunnstjeneste, nemlig at ”hensynet til den alminnelige lovlydighet gjør det forsvarlig”. Dessuten måtte lovbrøyteren være egnet til å utføre samfunnstjeneste og selv samtykke til dette. Det var ingen begrensninger i straffebudets strafferamme, men den ubetingede fengselsstraffen

---

⁹¹ Jeg viser i den forbindelse til min redegjørelse i punkt 1.6.2.

⁹² Ot.prp. nr. 72 (1989-90) kap. 6, merknader til strl. § 28 a, jf. Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.1.

⁹³ Ot.prp. nr. 72 (1989-90) kap. 4.7.3.

som ellers ville blitt ilagt, måtte som hovedregel ikke overstige 1 år. Hvis sterke grunner talte for det, kunne begrensningen på ett år fravikes, jf. strl. § 28 a, 1. ledd.

4.2 Samfunnsstraffens anvendelsesområde

Sentral del av anvendelsesområdet vil selvfølgelig være de tilfellene hvor det tidligere ble gitt samfunnstjeneste. Nedre del av anvendelsesområdet blir i proposisjonen⁹⁴ angitt som saker der retten finner at betinget fengsel ikke er tilstrekkelig. I merknader⁹⁵ til strl. § 28 a uttaler departementet at øvre del av anvendelsesområdet for betinget dom, der det tidligere ble idømt betinget dom med tilsyn, skal det nå idømmes samfunnsstraff.

Flere av høringsinstansene var bekymret for at samfunnsstraff skulle få et snevrere bruksområde enn hva som tidligere var tilfelle med tilsynsordningen.⁹⁶ De var særlig bekymret for de unge som ikke vil bli fanget opp av systemet. Da tilsynsordningen ble opphevet ved lov av 18. mai 2001 ble det i strl. § 53 nr. 2, 1. ledd tatt inn en meldeplikt til politiet som et vilkår for betinget fengsel. Denne meldeplikten er på ingen måte noen erstatning for tilsyn og særlig ikke for ungdom som trenger hjelp og oppfølging.

I merknader til strl. § 28 a i proposisjonen⁹⁷ heter det at samfunnsstraff skal kunne anvendes hvor det tidligere ble gitt betinget dom med tilsyn: "...fordi forholdet ligger i øvre del av anvendelsesområdet for betinget dom". Det virker ut fra dette utsagnet som om samfunnsstraff skal begrenses til de handlinger som ligger i grensen mellom

---

⁹⁴ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.4 andre avsnitt.

⁹⁵ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 13.2.

⁹⁶ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 9.1.3.

⁹⁷ Ot.prp. nr. 5 (2000 -01) kap.13.2.

betinget og ubetinget fengsel. Tidligere har ikke tilsyn blitt forbeholdt disse tilfellene. Men departementet bruker formuleringen: ”... det vil *i all hovedsak* (min kursivering) si dommer som ligger i øvre del av området”. Det tyder på at det kan gjøres unntak hvor domstolene finner det mest hensiktsmessig blant annet for ungdom, som jeg tidligere har vært inne på. Dette synspunktet finner jeg også støtte for i proposisjonen.⁹⁸

I hvor stor grad bør samfunnsstraff anvendes?

Det er viktig at bruken av samfunnsstraff ikke blir større enn det kriminalomsorgen har kapasitet til, fordi overbelastningen vil gå ut over kvaliteten på hele ordningen. Samtidig er det viktig at man har mulighet til å gi en mer følbart reaksjon enn det en betinget dom er, når situasjonen krever det. Denne muligheten mener jeg domstolene har, da bestemmelsen i straffeloven gir domstolene relativt stor frihet til å idømme en hensiktsmessig reaksjon. Hovedmålet er å øke bruken, og jeg tviler da på om Høyesterett kommer til innsnevret bruken for disse tilfellene.

4.3 Hvilken betydning får vilkåret om 6 års øvre strafferamme for bruken av samfunnsstraff i forhold samfunnstjeneste?

Departementet uttaler i proposisjonen⁹⁹ at vilkåret:

”...innebærer at lovbrudd som grov narkotikaforbrytelse, voldtekt, utuktig omgang med barn under 14 år, drap og grovt ran er utelukket allerede på grunn av strafferammen.”

Man foretar dermed en innskrenkning av domstolens skjønnsmessige kompetanse til å anvende samfunnsstraff, noe Matningsdal mener er uheldig.¹⁰⁰ I forarbeidene blir det ikke gjort noe uttrykk for at det har skjedd innsnevring av anvendelsesområdet.

---

⁹⁸ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 13.2.

⁹⁹ Ot.prp. kap. 13.2.

¹⁰⁰ Matningsdal og Bratholm, 2003, s. 108.

Dette vilkåret medfører ikke store forandringer av det tidligere anvendelsesområdet. Men som nedenstående rettspraksis vil vise, har Høyesterett idømt samfunnstjeneste for brudd på for eksempel strl. § 162, 2. ledd, grov narkotikaforbrytelse, og strl. § 268, 2. ledd, grovt ran.

I Rt. 1992 s. 211 la Høyesterett vekt på at: ”Det foreligger imidlertid flere spesielle og formildende omstendigheter.” Det var snakk om medvirkning til innføring av hasj ved forskjellige anledninger. Høyesterett kom til at det ”var tale om en meget beskjeden medvirkning”, sett i sammenheng med tiltaltes psykiske problemer og eneomsorgen for et barn, tilsa dette at samfunnstjeneste under tvil skulle idømmes.

I Rt. 1991 s. 275 ble det ikke idømt samfunnstjeneste, men retten kom her med prinsipielle uttalelser angående bruk av samfunnstjeneste for grov narkotikakriminalitet. I dommen viser førstvoterende¹⁰¹ til Ot.prp. nr. 72 (1989-90) s. 40:

”Under gjennomgangen av anvendelsesområdene for samfunnstjeneste forutsetter departementet at alvorlig narkotikakriminalitet i sin alminnelighet bør falle utenfor, men at det ikke er meningen å innskrenke området for samfunnstjeneste i forhold til rettspraksis.”

Det blir videre vist til proposisjonen, hvor det generelt uttales at det er ønskelig med en viss utvidelse av bruken av samfunnstjeneste i forhold til rettspraksis. Førstvoterende oppfattet dette slik at også ved alvorligere narkotikakriminalitet burde det kunne skje en viss utvidelse, når retten etter en samlet vurdering fant det hensiktsmessig. Generelt legger Høyesterett stor vekt på resosialiserings- og rehabiliteringshensyn når de velger å idømme samfunnstjeneste og ikke ubetinget fengsel i narkotikasaker. I denne saken forelå det ikke spesielle rehabiliteringshensyn.

I 1991, da samfunnstjeneste ble gjort til hovedstraff, fant lovgiver ingen grunn til å begrense bruken av samfunnstjeneste overfor grov narkotikakriminalitet. Også fra tiden før samfunnstjeneste ble gjort til hovedstraff, ble denne reaksjonen idømt. Heller ikke da samfunnsstraff ble gjort til hovedstraff, hadde lovgiver noe uttalt ønske om å

---

¹⁰¹Førstvoterende representerte mindretallet. Dissens 3-2.

innskjerpe bruk av samfunnsstraff overfor denne type lovbrudd, likevel skjedde dette ved vilkåret om 6 års øvre strafferamme.

I Rt.1991 s. 365 ble det idømt betinget fengsel med 200 timer samfunnstjeneste som vilkår. De straffbare forholdene som blant annet var brudd på strl. § 162, 2. ledd hadde sammenheng med en personlig krise, ekteskapsbrudd og konkurs. Høyesterett mente at ”hans muligheter for å lykkes vil ødelegges om han må sone fengselsstraff.” De kom derfor til at samfunnstjeneste var den mest hensiktsmessige reaksjonen.

Rt 1992 s. 989 er enda et eksempel på at Høyesterett etter en samlet vurdering har funnet samfunnstjeneste å være en mer hensiktsmessig reaksjon enn fengselsstraff. Det som var særegent for denne saken var at domfelte hadde hatt et varetektsopphold på 90 dager, og at han etter dette igjen var i arbeid og fått bolig. Høyesterett mente en gjeninnsettelse ville være sterkt belastende og at dette ville kunne forsvare en dom på samfunnstjeneste.

I disse tilfellene foreligger det sterke allmennpreventive hensyn for fengselsstraff, men de individualpreventive hensyn har her vært sterkere. Også i fremtiden vil det helt sikkert oppstå forhold der den domfelte har behov for den individuelle tilpasningen som samfunnsstraff nå gir. I saker hvor det foreligger gode rehabiliteringsmuligheter vil man heretter bare kunne idømme betinget eller ubetinget fengsel. En individuell tilpasset reaksjon med mulighet for tilsyn og oppfølging er dermed borte.

Også ved grovt ran har det blitt idømt samfunnstjeneste, noe som nå er utelukket, men det var helt spesielle hensyn som lå til grunn for det, da de allmenne hensyn talte sterkt for ubetinget fengselsstraff.

I Rt. 2001 s. 143 ble en 24 år gammel gutt dømt til 360 t. samfunnstjeneste for bl.a. forsøk på å rane sin bestemor, jf. strl. § 267, jf. § 268, 2. ledd, jf. § 49. Høyesterett uttalte at normal reaksjon ville være ubetinget fengsel av en atskillig varighet. Da han fikk samfunnstjeneste i byretten, går det ikke helt klart frem av høyesterettsdommen hva som forelå av spesielle hensyn, men Høyesterett begrunnet det med hans spesielle situasjon, hans bakgrunn og rehabilitering. Domfelte hadde som fosterbarn bodd hos

sine besteforeldre, da foreldrene også var rusmisbrukere. Etter ransforsøket hadde han frivillig lagt seg inn på et evangeliesenter, og var nå i fast arbeid. Høyesterett uttaler på bakgrunn av dette at domfelte bør få den muligheten som samfunnstjeneste gir til å fortsette den positive fremgangen.

Disse dommene viser at det skal foreligge helt spesielle individuelle forhold før det blir aktuelt med samfunnstjeneste, men muligheten har vært der når domstolene har funnet det mest hensiktsmessig, en mulighet som nå er borte bortsett fra de tilfellene hvor strl. kapittel 5 kommer til anvendelse. Det kan virke for kategorisk å nekte domstolene bruk av samfunnsstraff i visse saker. En sjelden gang dukker det opp tilfeller av brudd på alvorlige bestemmelser hvor samfunnsstraff av ulike grunner er det mest hensiktsmessige. Domstolene har tidligere vist at de kan takle skjønnsfriheten.

4.4 Har det skjedd en utvidelse av anvendelsesområdet gjennom rettspraksis?

Høyesterett har hittil bare idømt samfunnsstraff i saker som gjelder bedrageri, fartsovertredelser og kjøring uten førerkort. Ved overgang fra samfunnstjeneste til samfunnsstraff ønsket lovgiver å øke bruk av straff utenfor fengslene. Hvorvidt dette har skjedd, vil nå belyses ved gjennomgang av dommer fra Høyesterett i saker som henholdsvis gjelder bedrageri og fartsovertredelse.

4.5 Trygdebedrageri

4.5.1 Rettstilstanden før samfunnsstraff ble innført

Det har vært en viss tilbakeholdenhet med å idømme samfunnstjeneste for overtredelse av strl. § 270. Ved bedrageri gjør allmennpreventive hensyn seg sterkt gjeldende, det gjelder særlig trygdebedragerier. Høyesterett uttaler i Rt. 1993 s.717 at de er i tvil om det skal reageres med samfunnstjeneste for trygdebedrageri av kr 26.000,- .

Samfunnstjeneste ble idømt, begrunnet i konkrete omstendigheter ved domfeltes person. Høyesterett uttaler at: ”det bør være rom for denne reaksjon også ved trygdebedrageri av begrenset størrelse.”

Matningsdal i ”Kommentarer til straffeloven” uttaler at det synes som om praksis har blitt strammet inn fra og med 1995.¹⁰² Han viser til Rt. 1995 s. 1128, hvor det ble uttalt at det ”som utgangspunkt” må reageres med ubetinget fengsel ved bedragerier over kr 30.000,-. Likevel har det blitt gitt betinget dom for beløp over kr 30.000,-.

Høyesterett har idømt betinget fengselsstraff der det har gått lang tid, og hvor utsettelsen ikke skyldes tiltalte. Når saksbehandlingstiden er lang, svekkes de allmennpreventive hensyn, som ellers ville tale for en ubetinget fengselsstraff.

Dette var tilfellet i Rt. 1995 s. 469, hvor det gikk 14 måneder fra forholdet ble oppdaget til det ble anmeldt til politiet. I Rt. 1995 s. 890 gikk det 17 måneder fra anmeldelsen kom til politiet til det ble tatt ut siktelse. Trygdekontoret ble bedratt for henholdsvis kr 32.638,- og kr 39.557,-.

Av dette slutter jeg at det måtte foreligge spesielle omstendigheter for at det skulle bli aktuelt å idømme en annen reaksjon enn ubetinget fengsel.

4.5.2 Etter lovendringen

I Rt. 2002 s. 1403 gjennomgår førstvoterende dommer Matningsdal flere tidligere dommer, som gir uttrykk for at det etter gjeldende rett skal anvendes ubetinget fengsel for bedrageri av trygd over kr 30.000,-. I denne saken dreide det seg om bedrageri av kr 53.306, tiltalte hadde senere tilbakebetalt hele beløpet. I Rt. 1998 s. 177 hadde tiltalte også tilbakebetalt hele beløpet på kr 40.909,-, men likevel ble det i sistnevnte dom idømt ubetinget fengsel.

---

¹⁰² Matningsdal og Bratholm, 2003, s. 114.

I Rt. 2002 s. 1403 uttales det at det er i tråd med Høyesteretts praksis å anvende ubetinget fengsel når beløpet er tilbakebetalt. Høyesterett mener likevel det er grunnlag for å anvende samfunnstjeneste¹⁰³ på bakgrunn av:

”...de signalene lovgiveren gav ved innføringen av den nye hovedstraffen samfunnsstraff.”

Det blir i dommen videre sitert fra Odelstingsproposisjon nr. 5 (2000-01) kapittel 9.1.4, og på bakgrunn av dette forarbeidet mener retten at det åpnes for en utvidelse av anvendelsesområdet, med det forbehold at straffens formål ikke taler mot det. Selv om det foreligger tungtveiende allmennpreventive hensyn:

”...bør det på bakgrunn av forutsetningene i forarbeidene være et område mellom betinget og ubetinget fengsel hvor det kan anvendes samfunnsstraff.”

Høyesterett fastsatte straffen til 45 timer samfunnstjeneste.

Her gir Høyesterett et klart uttrykk for at samfunnsstraff skal kunne anvendes i noe større utstrekning enn det som har vært tilfelle for samfunnstjeneste. Dommen blir tillagt vekt i etterfølgende dommer fra Høyesterett.¹⁰⁴

I en dom avsagt 11. mars 2003 fra Høyesterett¹⁰⁵ gjentas argumentene for samfunnsstraff, og her blir det idømt samfunnsstraff for grovt uaktsomt bedrageri av kr 74.835,-. Retten kommer i den forbindelse med følgende uttalelse:

”De sterke allmennpreventive hensyn som foreligger på dette området, tilsier etter mitt syn at det også ved grovt uaktsomme trygde- og sosialbedragerier bør være et område mellom ubetinget og betinget fengsel hvor det reageres med samfunnsstraff.”

---

¹⁰³ Reglene om samfunnsstraff kom ikke til anvendelse, jf. strl. § 3, 2. ledd, 2. punkt.

¹⁰⁴ Rt. 2003 s. 245.

Rt. 2003 s. 456.

Rt. 2003 s. 830.

¹⁰⁵ Rt. 2003 s. 320.

Slik jeg forstår disse dommene, tror jeg området for ubetinget fengselsstraff vil bli noe begrenset til fordel for samfunnsstraff. Videre vil det komme flere dommer fra Høyesterett som følger opp signalene som her er gitt. Fra underinstansene vil det høyst sannsynlig også komme flere dommer på samfunnsstraff, ikke bare innenfor dette rettsområdet, men også på beslektede områder, på bakgrunn av oppfordringen fra lovgiver og høyesterettspraksis.

4.6 Trafikkforseelser - fartsoverskridelser

Med hjemmel i strl. § 28 a, både nåværende og tidligere bestemmelse, kan retten ilegge samfunnsstraff for denne type overtredelser som ellers ville ha medført ubetinget fengsel. Ingen av vilkårene er til hinder for det. Likevel har det ikke vært praksis å benytte denne reaksjonstypen for fartsovertredelser.

4.6.1 Rettstilstanden før samfunnsstraff

Høyesterett drøftet i Rt. 1991 s. 463 bruken av samfunnstjeneste på fartsovertredelser. Praksis så langt var at kjøring med høyere hastighet enn 130 km/t i 80-sone medførte ubetinget fengsel. I denne saken hadde en 21-åring kjørt i 133 km/t i 80-sonen. Høyesterett drøftet grundig dette spørsmålet. Retten viste blant annet til Ot.prp. nr. 72 (1989-90) hvor det uttales at det overfor visse typer trafikkriminalitet som til nå hadde vært straffet med ubetinget fengsel, kunne det være aktuelt å idømme samfunnstjeneste. Som eksempel ble fartsovertredelser nevnt. Derimot ble det manet til tilbakeholdenhet med denne reaksjonstypen overfor promillekjøring.

Departementet mente videre at det var forsvarlig med en viss utvidelse og at domstolene skulle ha frihet til å avvende samfunnstjeneste der dette var hensiktsmessig.

Førstvoterende antok på bakgrunn av dette at samfunnstjeneste burde kunne anvendes på ”enkelte tilfeller som lå på grensen til ubetinget fengsel.” Dette var aktuelt i tilfeller hvor de allmennpreventive hensyn ikke var så sterke. I tillegg måtte domfeltes personlige forhold tale for samfunnstjeneste.

”Men jeg viker tilbake for å anvende samfunnstjeneste i de typiske tilfeller av fartsovertredelser hvor det inntil nå er anvendt ubetinget fengselsstraff. Et annet standpunkt ville - slik jeg ser det - innebære en vesentlig omlegging av straffutmålingen ved graverende fartsovertredelser.”

I denne saken ble gjerningspersonen idømt ubetinget fengsel, da det ikke fantes konkrete forhold som tilsa samfunnstjeneste. Tvert imot hadde bilføreren slik kjøreadferd som politiet var opptatt av å forebygge.¹⁰⁶

Også før samfunnstjeneste ble gjort til hovedstraff, uttalte dommer Røstad at man ikke skal se bort fra at denne reaksjonstypen kan brukes overfor enkelte typer trafikkriminalitet.¹⁰⁷ Det var riktignok i en dissensdom (4-1), hvor dissenterende dommer Røstad kommer med disse uttalelsene i et obiter dictum.¹⁰⁸

Røstad viser i artikkelen ”Samfunnstjeneste – en ny straffart”¹⁰⁹ til et høringsnotat i forbindelse med lovendringen i 1991, hvor departementet viste til praksis ved underinstansene, der man hadde gitt samfunnstjeneste til fartsovertredere. Samfunnstjenesten hadde da bestått i arbeid på Sunnaas sykehus for trafikkskadde, der de selv fikk se hva høy fart kunne medføre. Her mente retten at samfunnstjeneste også kunne forsvares på grunn av den avskrekkende funksjonen den da hadde.

---

¹⁰⁶ Forbikjøring av flere biler på vei hjem fra pinseferie.

¹⁰⁷ Rt. 1989 s. 1077.

¹⁰⁸ Blant jurister er det uenighet om betydningen av et obiter dictum. En vanlig oppfatning er at et obiter dictum ikke vil tillegges like mye vekt som ratio decidendi, hvis Høyesterett skal behandle samme retts spørsmål i en annen sak. Hvor stor rettskildemessig vekt et obiter dictum får, kommer blant annet an på hvor grundig drøftelsen er. Eskeland, 2000, s. 124, mener et obiter dictum ikke uten videre bør tillegges mindre rettskildemessig vekt.

¹⁰⁹ Jussens Venner 1991 s. 198.

Til tross for utvidelsen som forarbeidene gav uttrykk for, har det bare blitt gitt samfunnstjeneste i to Høyesterettsdommer, Rt. 1993 s. 171 og Rt. 1994 s. 1322. I begge dommene ble det lagt vekt på personlige forhold, f. eks. tiltaltes unge alder. I førstnevnte dom var domfelte 17 år og 5 dager da han kjørte med en hastighet på 99 km/t i en meget trafikkert gate med 50-sone i Bergen. Retten legger vekt på Høyesteretts uttalelser i Rt. 1991 s.463, og ikke minst høyesterettspraksis der man i alvorlige tilfelle av promillekjøring hadde gitt betinget fengsel kombinert med en ubetinget bot på grunn av lav alder. I Rt. 1994 s. 1322 kjørte en gutt på 17 år og 5 måneder i 108 km/t i en 50-sone. Retten viste til Rt. 1993 s. 171 ved begrunnelsen for samfunnsstraff.

4.6.2 Situasjonen etter lovendringen

9. april 2003 avsa Høyesterett¹¹⁰ den første dommen på samfunnsstraff for fartsovertredelse. Domfelte var 17 ½ år da han kjørte motorsykkel i 119 km/t i en 50-sone. På grunn av domfeltes lave alder ble samfunnsstraff vurdert.

Retten gjennomgikk forarbeidene hvor det fremgår ønsket om økt bruk av samfunnsstraff. Det ble også vist til en dom avsagt 13. november 2002¹¹¹ som gjaldt trygdebedrageri (se ovenfor). Deretter gjennomgår Høyesterett tidligere praksis, blant annet de to tidligere nevnte dommer hvor det var idømt samfunnstjeneste. Retten redegjør grundig for allmennpreventive hensyn, der de uttrykker bekymring overfor de høye ulykkestallene i forbindelse med høy hastighet.

Selve fartsoverskridelsen var her en del høyere enn i de foregående sakene, men i Rt. 1994 s. 1322 var kjøringen en del av en politijakt, noe som i seg selv kan medføre farlige situasjoner. Som formildende omstendighet la retten i Rt. 2003 s. 456 vekt på at kjøringen fant sted på en oversiktlig strekning og at ingen farlige situasjoner hadde oppstått. Som i andre slike saker var det alderen til tiltalte som talte mot å idømme

---

¹¹⁰ Rt. 2003 s. 456.

¹¹¹ Rt. 2002 s. 1403.

ubetinget fengselsstraff. Når man vurderte alle hensynene og la uttalelsene i forarbeidene til grunn, kom Høyesterett under tvil til at samfunnsstraff kunne anvendes sammen med ubetinget bot:

”...sett i lys av forarbeidenes uttalelser om at samfunnsstraff bør benyttes i noe større utstrekning....er jeg – under en viss tvil - kommet til at det er grunnlag for å reagere med samfunnsstraff i dette tilfellet.”¹¹²

På grunnlag av denne dommen er det vanskelig å slå fast at Høyesterett har brutt med sin tidligere utmålingspraksis. Denne saken er ganske lik tidligere saker hvor det har blitt idømt dom på samfunnstjeneste for samme type overtredelser. Ut fra uttalelser i denne dommen tolkes Høyesterett slik at de vil etterkomme lovgivers ønske om å øke bruken av samfunnsstraff. Dette er riktignok noe de ikke vil gjøre for enhver pris, men de tar små skritt av gangen og sender viktige signaler til underinstansene.

Til en viss grad har underinstansene fanget opp signaler fra Høyesterett og lovgiver. Oslo tingrett avsa 28. august 2003 en dom¹¹³ på 420 timer samfunnsstraff¹¹⁴ for en rekke lovbrudd, begått av en vanekriminell med 13 tidligere dommer. Denne gangen ble han bl.a. dømt for to tilfeller av hasardiøs bilkjøring med store hastighetsoverskridelser. Ved ett tilfelle kjørte han i 162 km/t til tross for at tillatte hastighet var 80 km/t. Senere kjørte han med en hastighet av 140 km/t i en sone hvor høyeste tillatte hastighet var 70 km/t. I ett av tilfellene oppstod overtredelsen under en biljakt.

Denne dommen fra Oslo tingrett går atskillig lengre enn høyesterettspraksis, da det her ikke forelå formildende omstendigheter, som f. eks. ung alder. Retten begrunnet idømmelse av samfunnsstraff med at soning av fengselsstraff ikke har ført til noen bedring i tiltaltes forhold, i tillegg var tiltalte motivert for behandlingstiltak”. Retten mente ”...samfunnsstraff vil kunne inneholde et behandlingsopplegg”. Det vises ikke til

---

¹¹² Avsnitt 20.

¹¹³ TOSLO-2002-10125.

¹¹⁴ Det står riktignok samfunnstjeneste i dommen, men overtredelsene er skjedd etter lovendringen, og vilkårene for samfunnsstraff blir drøftet i dommen. Jeg anser benevnelsen samfunnstjeneste for feil.

høyesterettspraksis eller forarbeider i dommen, det uttales kun kort: ”... at hensynet til straffens formål ikke taler imot unntaksvis å forsøke slik straff”.

Jeg tror imidlertid ikke det er innenfor rettsområdet trafikkforseelser vi får se de største forandringene i fremtiden. For alvorlige trafikkforseelser vil det i de fleste tilfeller bli idømt ubetinget fengselsstraff, da de allmennpreventive hensynene her er så viktige.

5 Betydningen av nye straffbare handlinger

5.1 Generelt

Jeg vil nå ta for meg betydningen av brudd, i form av nye straffbare handlinger, ved gjennomføringen av samfunnsstraff, jf. strl. § 28 b, 2. ledd. Jeg velger å avgrense mot brudd på vilkår, jf. strgjfl. §§ 54-55, hvor reaksjonen følger av strgjfl. § 58, som gjelder reaksjoner innen kriminalomsorgen. Heller ikke omgjøring ved vilkårsbrudd, jf. strl. § 28 b, 1. ledd vil bli behandlet.

Først behandles imidlertid hvordan man skal håndtere straffbare handlinger som er begått før lovovertrederen har fått dom på samfunnsstraff, men som ikke har blitt tatt med i den saken som fører til samfunnsstraffdom. Deretter behandles betydningen av straffbare handlinger begått etter man har fått dom på samfunnsstraff, men før domfelte begynner soningen av samfunnsstraffdommen. Til slutt behandler jeg betydningen av straffbare handlinger som blir begått i gjennomføringstiden, jf. strl. § 28 b, 2. ledd, jf. strgjfl. § 59, 1. ledd.

5.1.1 Straffbare handlinger begått forut for dom på samfunnsstraff

Noen ganger blir ikke alle straffbare forhold av en eller annen grunn forenet til en sak. Å bli kjent skyldig i etterkant kalles å få ”etterskuddsdom”. Strl. § 64 regulerer dette forholdet, for å hindre at lovovertrederen får en strengere straff totalt enn han ellers ville ha fått hvis alle forholdene var forenet til en sak.

I slike tilfeller skal reglene om straffeutmåling som gjelder ved real- og idealkonkurrens følges, jf. strl. § 64, 1. ledd, jf. § 62, 1. ledd. Det følger av strl. § 62, 2. ledd at bestemmelsene i strl. § 62, 1. ledd ”...gjelder tilsvarende ved idømmelse ved felles straff på samfunnsstraff.” Retten må ta stilling til hva som er øvre strafferamme for fengselsstraff, og overføre dette til tilsvarende lang gjennomføringstid og timeantall.¹¹⁵

Domfelte får dermed et tillegg i den gamle dommen, og straffen blir mildere enn om han hadde fått egen dom for det ”nye” forholdet i etterkant.

5.1.2 Straffbare handlinger begått før gjennomføringen av samfunnsstraff begynner

At en ny straffbar handling blir begått, er et brudd på grunnvilkårene for gjennomføring av samfunnsstraff, jf. strgf. § 54, 3. ledd.

Ifølge strl. § 28 b, 2. ledd har den domfelte brutt forutsetningen for samfunnsstraff ved å begå ny straffbar handling ”i gjennomføringstiden”. Gjennomføringstiden begynner ikke å løpe før domfelte har møtt til kartleggingsamtale. Dette er slått fast av Høyesterett, i Rt. 2003 s. 320. Da får man et tomrom mellom når domsavsigelsen skjer og gjennomføringstiden begynner.

---

¹¹⁵ Eskeland, 2000, s. 405.

Hva som skal skje med den idømte samfunnsstraffen når nye straffbare handlinger blir begått i tidsrommet før soningen begynner, er ikke regulert i loven. Lovens ordlyd er veldig klar og gjelder det tilfellet hvor handlingen skjer ”i gjennomføringstiden”, jf. strl. § 28 b, 2. ledd.

Forarbeidene forholder seg også taus om dette spørsmålet. I strl. § 28 c som nå er opphevet, hadde man i 2. ledd en bestemmelse som omfattet behandlingen av straffbare forhold som domfelte begikk etter domsavsigelsen. Denne setningen ble utelatt da de opphevet strl. § 28 c og ble ikke tatt inn i strl. § 28 b, da den ble endret. Noe bevisst valg kan det ikke se ut som det er, da ingen av forarbeidene omtaler denne endringen. I proposisjonen heter det at man vil omredigere strl. § 28 b for å få en bedre språklig sammenheng. Denne redigeringen har ført til et tolkningsproblem.

I forbindelse med ny straffelov har det blitt utarbeidet en NOU, 2002:4, Ny straffelov. Utkast til § 8-6 har bestemmelser om brudd på vilkårene for samfunnsstraff. I NOU kapittel 8.8.7, 6. ledd uttaler departementet at selve ordlyden i bestemmelsen ikke fanger opp det tilfellet jeg nå behandler, og at ”det kan likevel neppe ha vært meningen å holde utenfor...”. Det vises i denne sammenhengen til Rt. 1992 s. 1128, hvor samme problemstilling kom opp i forbindelse med tidligere strl. § 28 c, 1. ledd. Denne bestemmelsen hadde samme ordlyd, nemlig at ”ny kriminalitet ikke skal begås i gjennomføringstiden”, derfor tillegger jeg den mye vekt. Førstvoterende uttaler der:

”...at gjennomføringstiden formelt ikke var begynt i dette tilfellet tillegger jeg mindre betydning”.

Høyesterett har ikke behandlet denne problemstillingen etter at strl. § 28 b, 2. ledd ble endret. (Hvordan dette blir praktisert av påtalemyndigheten og tingretten er også vanskelig å finne ut av, da tingrettens dommer sjelden blir publisert).

Forhistorien og hensynet til et rimelig tolkningsresultat taler for en utvidende tolkning av uttrykket. Hvis gjerningsmannen skal inn å sone for disse forholdene etter at samfunnsstraffen er ferdig sonet, har i så fall samfunnsstraffen lite for seg.

Begår domfelte et nytt lovbrudd dagen etter at gjennomføringen av samfunnsstraffen er i gang, kan retten bestemme at den subsidiære fengselsstraffen helt eller delvis skal fullbyrdes. Skjer dette lovbruddet dagen før samfunnsstraffen skal starte, må man vente til straffen er ferdig gjennomført, før domfelte kan sone straff for det nye lovbruddet. (Man kan selvfølgelig henlegge det også, men jeg vil ikke behandle de forskjellige mulighetene.) Dette virker meningsløst, og det er vanskelig å finne noen god begrunnelse for det valget lovgiver har tatt, ved å utelukke straffbare handlinger begått i tidsrommet mellom domsavsigelse og da gjennomføringstiden begynner.

At domfelte ikke lar være å begå nye straffbare handlinger rett etter at vedkommende har fått en dom på samfunnsstraff, viser mangel på motivasjon til å gjennomføre samfunnsstraff, dertil at vedkommende ikke er egnet for denne reaksjonen. For disse tilfellene mener jeg at de beste grunner taler for at domstolene skulle hatt mulighet til å gjøre om straffen helt eller delvis.

Jeg mener imidlertid med vekt på reelle hensyn at resultatet må bli det samme, at strl. § 28 b, 2. ledd må kunne anvendes til tross for at den straffbare handlingen ikke er begått i gjennomføringstiden.

5.1.3 Betydningen av nye straffbare handlinger begått i gjennomføringstiden

I disse to underkapitlene vil det kun behandles den adgang retten har til å omgjøre en samfunnsstraffdom på grunn av nye straffbare handlinger, jf. strl. § 28 b, 2. ledd, og det forhold at denne kjennelsen må være avsagt innen utløpet av gjennomføringstiden, jf. strl. § 28 b, 3. ledd, 1. punkt.

Imidlertid reiser strl. § 28 b, 2. ledd flere interessante problemstillinger. Jeg har dessverre ikke anledning til å behandle disse, da oppgavens omfang ikke tillater det. Jeg forutsetter dermed at de nye straffbare handlinger er funnet bevist, enten at lovovertrederen har tilstått, jf. strpl. § 248, eller at de nye forholdene er behandlet av

tingretten som meddomsrett. Dermed kan omgjøring skje med henvisning til den straffbare handling som retten har funnet bevist.

Det følger av strl. § 28 a, 4. ledd at retten skal fastsette en subsidiær fengselsstraff, som skal tilsvare den straffen som ville blitt idømt istedenfor samfunnsstraff.

Når kan så samfunnsstraffdommen bli omgjort til den subsidiære fengselsstraffen? Strl. § 28 b, 2. ledd gir hjemmel for at tingretten *kan* omgjøre dom på samfunnsstraff, etter begjæring fra påtalemyndigheten. Jeg viser til min tidligere drøftelse av hjelpeverbet ”kan” i punkt. 1.4.3 og legger til grunn at ”kan” her betyr at tingretten har *kompetanse* til å avgjøre spørsmålet om omgjøring, og de har *frihet til* å avgjøre om kompetansen skal brukes.

I proposisjonen¹¹⁶ uttales det at departementet har valgt å gi domstolen et friere skjønn enn hva som var tilfelle ved samfunnstjeneste. Før lovendringen hadde strl. § 28 c, 1. ledd en bestemmelse om at ved ”alvorlig eller gjentatt forbrytelse” skulle forhørsretten omgjøre straffen helt eller delvis. Med lovendringen erstattet lovgiver begrensningen i ”alvorlig eller gjentatt” med et ”kan”-skjønn.

Retten er med andre ord gitt større frihet til å vurdere om den subsidiære straffen skal fullbyrdes helt eller delvis enn hva som tidligere var tilfelle.

Hva det skal legges vekt på ved vurderingen angående omgjøring, følger ikke av lovens ordlyd. I forarbeidene¹¹⁷ presiseres det at:

”det fortsatt er alvoret i den nye straffbare handlingen og sammenhengen med den tidligere dommen som må være utgangspunkt for rettens vurdering av om straffen bør fullbyrdes.”

Vurderingen er dermed knyttet opp mot det tidligere begrepet ”alvorlig eller gjentatt”.

Det betyr ikke at straffen må omgjøres, men retten har mulighet til det.

---

¹¹⁶ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 10.5.4 og kap. 13.2 merknader til § 28 b.

¹¹⁷ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kap. 10.5.4.

Hvis lovbruddet er av samme art, har det betydning i skjerpende retning.¹¹⁸ Matningsdal uttaler i ” Kommentarer til straffeloven” at det bør tas hensyn til om den alternative straff til samfunnsstraffen var betinget eller ubetinget fengsel. Hvis alternativet var en betinget fengselsstraff, og de nye straffbare forholdene er av mindre alvorlig karakter, taler det for at samfunnsstraffen ikke skal omgjøres, i hvert fall ikke helt.

Det er også av betydning hvor mye som gjenstår å gjennomføre av samfunnsstraffdommen. Er soningen snart ferdig gjennomført, taler det mot å omgjøre samfunnsstraffdommen. Uansett hvis retten kommer til at det er grunn til omgjøring, skal det i utmålingen av den subsidiære fengselsstraffen tas hensyn til hvor stor del av samfunnsstraffen som allerede er utført, jf. strl. § 28 b, 3. ledd, 2. punkt.

Strl. § 28 b, 2. ledd gir hjemmel til delvis omgjøring, da kan det bli aktuelt med en ubetinget fengselsstraff i tillegg til samfunnsstraff. Det følger av strl. § 28 a, 6. ledd at ubetinget fengselsstraff på inntil 30 dager kan idømmes sammen med samfunnsstraff ved særlige tilfeller.

Det er viktig med en følbar reaksjon på vilkårsbrudd, både for å hindre at nye brudd blir begått, og ikke minst er det viktig allmennpreventivt at brudd på vilkårene for gjennomføring av straffen vil få konsekvenser for domfelte.

Den nye straffbare handlingen kan man få en særskilt dom på, eller man kan få en felles dom, jf. strl. § 28 b, 2. ledd, 2. punkt. Her har tingretten også fått frihet til å avgjøre hva som er mest hensiktsmessig.

5.1.4 Når må kjennelsen angående omgjøring være avsagt?

Ifølge strl. § 28 b, 3. ledd, 1. punkt må en kjennelse om hel eller delvis omgjøring være avsagt ”innen utløpet av gjennomføringstiden.” Selve ordlyden virker tilsynelatende

---

¹¹⁸ Matningsdal og Bratholm, 2003, s 183.

klar. Det er naturlig å forstå ordlyden slik at enhver kjennelse på omgjøring må være avsagt innen fristen som strl. § 28 b, 3. ledd, 1. punkt setter.

Et tolkningsmoment for forståelsen av vilkåret er begrunnelsen som ble gitt for lovendringen. I proposisjonens¹¹⁹ kapittel 13.2, endringer til § 28 b, blir bestemmelsen om ”innen gjennomføringstiden” begrunnet med:

”...det er en naturlig følge av at hvis den domfelte har gjennomført hele samfunnsstraffen har han /hun ”gjort opp for seg”, i forhold til den gamle dommen.”

Da er det selvfølgelig for sent å fullbyrde den subsidiære fengselsstraffen, og denne fristbestemmelsen kan medføre at selve vilkårsbruddet blir stående uten konsekvenser.¹²⁰

Hensikten med strl. § 28 b, 3. ledd, 1. punkt var, ut fra forståelsen av forarbeidet,¹²¹ at man skal hindre at en omgjøring av straffen skal skje etter at gjennomføringstiden, som retten hat fastlagt, er utløpt. Dette er av hensynet til domfelte som da har den oppfatning av at han/hun er ferdig med straffen

Det er imidlertid vanskelig å forstå utsagnet i forarbeidet¹²² om at domfelte har gjennomført hele samfunnsstraffen, ”gjort opp for seg”, når vilkårene for gjennomføringen av straffen faktisk er brutt. Da er det vel i så fall snakk om en mangelfull gjennomføring. Det er grunn til å forstå utsagnet ”gjort opp for seg” på den måten at departementet mener domfeltes følelse av å ha ”gjort opp for seg”.

---

¹¹⁹ Ot.prp. nr. 5 (2000-01).

¹²⁰ Den nye straffbare handlingen blir imidlertid ikke stående uten konsekvenser.

¹²¹ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kapittel 13.2.

¹²² Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kapittel 13.2.

Gjennomføringen av straffen kan imidlertid avbrytes hvis domfelte blir *siktet* for en ny straffbar handling, jf. strgfjl. § 59, 2. ledd. I proposisjonen¹²³ uttales det at ”gjennomføringen” må avbrytes, slik at *gjennomføringstiden* ikke løper ut.

I de tilfeller hvor kriminalomsorgen har avbrutt gjennomføringen, løper ikke gjennomføringstiden, og domstolene har da ingen frist å forholde seg til i strl. § 28 b, 3. ledd, 1. punkt for å avsi kjennelse på omgjøring.

Strl. § 28 b, 3. ledd 1. punkt må da på bakgrunn av forarbeidet¹²⁴ forstås med den begrensning at den kun gjelder i de tilfellene hvor gjennomføringstiden fortsatt løper, altså ikke avbrutt av kriminalomsorgen.

Bestemmelsen har imidlertid en svakhet, ofte tar det litt tid å oppklare et lovbrudd. I realiteten kan det fort skje at gjennomføringstiden allerede er utløpt før domfelte blir siktet. Hvis kriminalomsorgen glemmer å avbryte fristen, har man enda et problem. Innen retten har tatt stilling og eventuelt avsagt en kjennelse på omgjøring, er sjansen enda større for at gjennomføringstiden er utløpt. Følgen av denne fristbestemmelsen kan bli at vilkårsbrudd blir stående uten noen konsekvenser for samfunnsstraffen, dette er særlig aktuelt ved samfunnsstraffdommer med kort gjennomføringstid.¹²⁵

Problemstillingen angående for sent avsagt kjennelse om omgjøring har ennå ikke vært oppe for Høyesterett. Det skal bli meget interessant å følge med på hvordan Høyesterett vil forholde seg til denne fristbestemmelsen.

Etter den tidligere strl. § 28 c var det ingen slik frist, men hvis det nye straffbare forholdet ble pådømt før gjennomføringstiden gikk ut, kunne man gi en samlet dom for begge forholdene. Ved nye straffbare handlinger i prøveløslatelsestiden, jf. strgfjl. § 45, gjelder det derimot en 6 måneders frist etter at prøvetiden gikk ut. Denne fristen virker

---

¹²³ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) merknader til strl. § 28 b.

¹²⁴ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) kapittel 13.2.

¹²⁵ Matningsdal skriver utførlig om denne problematiske fristbestemmelsen på s. 188-189.

mer gjennomførbar, og det er vanskelig å forstå hvorfor strl. § 28 b, 3. ledd, 1. punkt fikk en snevrere frist.¹²⁶

I NOU, 2000:4 har man sett disse svakhetene og straffelovskommisjonen foreslår at det må være tilstrekkelig at begjæringen om fullbyrding er ”brakt inn for retten innen 3 måneder etter utløpet av gjennomføringstiden.”

Jeg mener gjennomføringsfristen som er foreslått i NOU, 2000:4 er mer hensiktsmessig, da man slipper å komme i den situasjonen at man er avskåret fra å reagere på vilkårsbrudd på grunn av en lite skjønnsom frist.

6 Avslutning

6.1 Oppsummering

Det sentrale i oppgaven har vært å sammenligne anvendelsesområdet for samfunnsstraff med det som tidligere gjaldt for samfunnstjeneste. For å kunne utføre sammenligningen, har jeg foretatt en analyse av vilkårene for idømmelse av samfunnsstraff.

Lovgivers ønske var å øke bruken av straff utenfor fengslene. For å oppfylle dette ønske ble det foretatt lovendringer i bestemmelsen om samfunnstjeneste.

Et interessant spørsmål er om lovendringen har medført at muligheten til å kunne anvende samfunnsstraff har økt? Med vilkåret ”inntil 6 år” utelukker man selvfølgelig

---

¹²⁶ Matningsdal mener dette, s. 189.

en del forbrytelser, men også tidligere var det bare i helt spesielle tilfeller at samfunnstjeneste ble anvendt som reaksjon på så alvorlige lovbrudd. Jeg mener derfor denne begrensningen i adgangen til å idømme samfunnsstraff ikke har så stor betydning i praksis.

Retten er imidlertid fratatt muligheten til å anvende samfunnsstraff hvor dette av individuelle hensyn antakelig ville ha vært den beste reaksjonen.

Jeg forstår denne begrensningen slik at lovgiver ønsker en utvidet bruk, men i hvilken retning utvidelsen skal skje vil lovgiver være med på å bestemme.

Vilkåret angående ”straffens formål” mener jeg er av stor betydning for adgangen til økt bruk av denne straffereaksjonen. Ved samfunnstjeneste var det bare vilkåret om den ”alminnelige lovlydighet” det skulle tas hensyn til i vurderingen om reaksjonen var forsvarlig. Etter lovendringen skal det tas hensyn til flere formål. Jeg mener vilkåret dermed gjør det mulig å anvende samfunnsstraff i større utstrekning enn det man ellers kunne gjøre etter den tidligere bestemmelsen i strl. § 28 a, 1. ledd.

Om det faktisk skjer en økning av dommer på samfunnsstraff, er det for tidlig å si noe om nå. Til det har det gått for kort tid siden lovendringen. Men på bakgrunn av de dommene jeg har behandlet i kapittel 4, har jeg av Høyesteretts uttalelser fått en forståelse av at det skal være et område mellom betinget og ubetinget fengsel, hvor samfunnsstraff skal kunne anvendes, der hvor dette er mulig og forsvarlig med hensyn til de andre vilkårene i strl. § 28 a.

6.2 Rettspolitisk vurdering

På bakgrunn av min forståelse og kunnskap som jeg har tilegnet meg om samfunnsstraff gjennom arbeidet med denne oppgaven, mener jeg denne reaksjonstypen vil komme til anvendelse i større grad enn tidligere. Noe av grunnen til det er at samfunnsstraffen kan bestå av flere elementer enn det samfunnstjeneste gjorde, og det medfører at denne straffetypen vil passe for flere typer lovbrøttere. At straffen blir mer individuelt tilpasset

enn det som er vanlig ved ubetinget fengsel, mener jeg er svært viktig. På den måten kan domfelte få hjelp til å takle sine problemer på en bedre måte, og dermed muligens unngå flere kriminelle handlinger.

Med de soningskøene vi har i dag, er det også tvingende nødvendig med et slikt alternativ. Dessuten koster et fengselsopphold mye mer enn det samfunnsstraff gjør, på den måten kan staten spare penger ved å øke bruken av samfunnsstraff.

For at samfunnsstraffen skal bli vellykket er det påkrevd at kriminalomsorgen får nok ressurser. Kriminalomsorgen skal ikke bare legge til rette arbeid og program for domfelte. Det er også viktig for hver enkelt domfelt at de får personlig oppfølging for å hindre tilbakefall, til det trengs det ressurser. Det er en svakhet ved ordningen at ikke alle kriminalomsorgskontorer kan tilby noe annet enn samfunnsnyttig tjeneste. Tilbudet blir dårligere for den domfelte og det skaper en usikkerhet for påtalemyndigheten og domstolene når de ikke vet hva som kan ventes av samfunnsstraffen. Av den grunn kan de kan bli mer tilbakeholdne med å idømme denne straffereaksjonen.

6.3 Lovteknisk vurdering

Intensjonene bak lovendringen var god, men lovgiver har dessverre gjort en mindre god lovteknisk jobb. Fortolkningen av bestemmelsen, strl. § 28 a, 1. ledd skaper problemer, da enkelte vilkår er vage.¹²⁷ Desto mer vanskelig blir det å finne et godt tolkningsresultat, når forarbeidene er så ufullstendige som her. Jeg savner svar i forarbeidene på hvorfor vilkårene er blitt formulert slik de nå fremstår.

Som et eksempel kan jeg nevne vilkåret ”straffens formål”. Et vilkår som er et så mangetydig begrep, burde ha fått bredere omtale i forarbeidene enn bare en uttalelse om at det er ”videre” enn vilkåret ”hensynet til den alminnelige lovlydighet” i tidligere strl.

---

¹²⁷ Som før nevnt i kapittel 2.

§ 28 a og i tillegg til at ”straffens formål” skal omfatte ”alle hensyn” domstolene vektla når de mente betinget dom og samfunnstjeneste ikke var tilstrekkelig straff.¹²⁸

Jeg synes imidlertid det er positivt at lovgiver vil at det skal legges vekt på flere hensyn enn hensynet til allmennprevensjon.

Det hadde også vært interessant å vite hvorfor domstolenes skjønnsmessige kompetanse har blitt innsnevret med vilkåret ”inntil 6 år”. Siden lovforarbeidene er helt tause om hvorfor lovteksten har blitt utformet slik, virker det hele svært tilfeldig, og ikke godt gjennomtenkt i det hele tatt. Det kan oppfattes som om departementet ikke var klar over at Høyesterett har idømt samfunnstjeneste for handlinger som har strafferamme på mer enn 6 år.

Lovgiver har gitt domstolene frihet, og Høyesterett er gjennom sin praksis, avgjørende for å angi samfunnsstraffens anvendelsesområde. Det skal bli interessant å følge med på hvordan Høyesterett i fremtiden vil løse de tolkningsproblemer som strl. § 28 a, 1. ledd og strl. § 28 b, 2. ledd reiser.

7 Litteraturliste

7.1 Juridisk litteratur

Andenæs, Johs.: *Alminnelig strafferett*, 4. utg. 2. oppl. Oslo 1999 ISBN 82-00-22545-3

Eckhoff, Torstein og Eivind Smith: *Forvaltningsrett*, 6. utg. Oslo 1999

ISBN 82-518-3522-4

---

¹²⁸ Ot.prp. nr. 5 (2000-01) punkt. 9.1.4.

Eckhoff, Torstein: *Rettskildelære*, 5. utg. ved Jan E. Helgesen, Oslo 2001
ISBN 82-518-3988-2

Eskeland, Ståle: *Strafferett*, Oslo 2000 ISBN 82-02-19692-2

Hauge, Ragnar: *Straffens begrunnelser*, Oslo 1996 ISBN 82-00-22510-0

Hov, Jo: *Rettergang II, Straffeprosess*, Oslo 1999 ISBN 82-91060-09-6

Højdal, Torunn og Ragnar Kristoffersen: *Evaluering av innføringen av samfunnsstraff*,
KRUS 2003 ISBN 82-91910-24-3

Matningsdal, Magnus og Anders Bratholm (red.): *Straffeloven, Kommentartutgave*
Første Del. Almindelige Bestemmelser. 2. utg. Oslo 2003. ISBN 82-15-00129-7

Rieber-Mohn, Georg Fr.: Samfunnstjeneste – et alternativ til fengselsstraff?, i ...*den urett som ikke rammer deg selv. Festskrift til Anders Bratholm*, Oslo 1990
s.107 – 116. ISBN 82-00-21011-1

Røstad, Helge: Samfunnstjeneste - en ny straffart, *Jussens Venner 1991* s.187 – 216.
ISSN 0022-6971

Storvik, Birgitte Langset: *Straffegjennomføring, etter lov av 18. mai 2001 nr. 21*,
Oslo 2003 ISBN 82-00-21294-7

7.2 Forarbeider

Odelstingsproposisjon nr. 72 (1989-90) Om lov om endringer i straffeloven mv.
(samfunnstjeneste).

Innstilling til Odelstinget nr. 22 (1990-91) Innstilling fra justiskomiteen om lov om
endringer i straffeloven.

Stortingsmelding nr. 27 (1997-98) Om kriminalomsorgen.

Odelstingsproposisjon nr. 5 (2000-01) Om lov om gjennomføring av straff mv.

(straffegjennomføringsloven).

Innstilling til Odelstinget nr. 60 (2000-01) Innstilling fra justiskomiteen om lov om gjennomføring av straff mv. (straffegjennomføringsloven).

NOU 2002 : 4 Ny straffelov.

7.3 Lover

Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.

Lov om gjennomføring av straff (straffegjennomføringsloven) av 18. mai 2001 nr. 21.

7.4 Rundskriv

Justisdepartementets rundskriv G-23/00 av 23. februar 2000, samfunnstjeneste – retningslinjer for kriminalomsorg i frihet.

7.5 Domsregister

Rt. 1929 s. 367

Rt. 1989 s. 1077

Rt. 1990 s. 455

Rt. 1990 s. 970

Rt. 1991 s. 275

Rt. 1991 s. 365

Rt. 1991 s. 463

Rt. 1992 s. 132

Rt. 1992 s. 211

Rt. 1992 s. 989

Rt. 1992 s. 992

Rt. 1992 s. 1128

Rt. 1993 s. 171

Rt. 1993 s. 328

Rt. 1993 s. 717

Rt. 1994 s. 1322

Rt. 1995 s. 469
Rt. 1995 s. 890
Rt. 1995 s. 1128
Rt. 1998 s. 177
Rt. 1998 s. 1313
Rt. 1999 s. 243
Rt. 1999 s. 606
Rt. 1999 s. 1504
Rt. 2000 s. 1
Rt. 2000 s. 1358
Rt. 2001 s. 143
Rt. 2002 s. 742
Rt. 2002 s. 1403
Rt. 2003 s. 208
Rt. 2003 s. 245
Rt. 2003 s. 320
Rt. 2003 s. 456
Rt. 2003 s. 830

Dommer som ikke er publisert i Rettstidende eller Rettens Gang:

HR-2003-00604

HR-2003-00705a

Hadeland og Land tingrettsdom i sak 02-00340 M, avsagt 23. september 2002

Oslo tingrettsdom avsagt 28. august 2003, TOSLO-2002-10125

